

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KOZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője **Rózsa Sándor** főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A feltámadás ünnepén.

Ismét megérkezett tehát a Húsvét ünnepe, a legszebb, a legmagasztosabb a keresztyén világ ünnepei között. Lelki szemeink előtt fölmagaslik az élet fejedelmének halottaiból feltámadt alakja, a mint félig még földünknek porán, de már félig megdicsőülése ösvényein jár dal. S míg síkon és bércezen a természetet ébresztgető tavasz áldott, langy fúvalma átvonul, a szellem-erkölcsi világ tájékei fölött is megharsan az élet győzedelmének öröm-rivalgása, hogy elnémitsa a kétség és hitetlenség aggodalmait: Hol vagy on halál a te diadalmad, hol van, koporsó, fülánkod!? Istennek legyen hála, a ki adott nekünk diadalmat, a mi Urunk Jézus Krisztus által!

A történelem felett örökdő mindenható szellem s szentséges akarat ezen a napon törte meg a természet rendjének zsarnok ígését, hogy a maga szentjét a rothadástól megóvja s föltámasztásának csodája által zálogot nyújtson az emberiségnek az érzékfölötti világ valóságáról s a hallhatatlanság homályos sejtelmét az örökkévalóság boldogító hitévé változtassa át. . . . Nem szorongatják már szívünket a lét kinzó talányai. Nem roskadunk le a súlyos keresztek és nyomasztó szenvedések alatt; hisz nem a vak véletlen úzi velünk szeszélyes játékát s nem a sötét végzet értelmetlen, ádáz hatalma nehezedik általuk reánk, hanem egy jóságos édes Atya fenytő, nevelő karja nyúl felénk, ki a türelem, az önmegtágadás, az ő iránta való

tiszta szeretet erényeit akarja beoltani örök országának polgáraivá hivatott, gyarló gyermekibe. Ama sűrű kárpit mögől, a mely egy-egy sírhalomra legördül, nem bólingatnak többé felénk dermesztő árnyak, az örök elmúlás, az örök semmiség komor árnyképei. Nem, sőt édesekké váltak a sír-göröngyök is, mióta Megváltónk menyeyi hazánk dicső hajlékainak előcsarnokává avatta fel őket.

Mit is érne az élet, ha — mint nekünk — az emberiség amaz egyetlen szentjének, a világtörténelem ama páratlan alakjának is meg kellett volna hódolnia a halál kérlelhetetlen kényszere előtt és ha nagypéntek mérhetetlen gyászát az erkölcsi világrénd fényes húsvéti elégtétele nyomon nem követi? Hova lenne akkor ama szent életnek természetfölötti eredete és jellege? Hová a mi szegény, nyomorult életünk a halál óráján, ha ő karjára nem vehetné? Hová lenne az örökkévaló szellem győzedelmes hatalma s hová a hitnek világ-nézete? Hol tűznének ki célját, hol mutatnátok ki pályaterét a végtelen tökéletesedésre teremtett léleknek? Hogy foszlanék szét minden erkölcsi diadal a természet fölött!! . . . . Találna-e nyugvó pontot a tusakodó, a csüggedő erény? Nem válnék-e balgatagsággá a legnemesebb önfeláldozás s a legönzetlenebb szeretet? Hol egyenlitenétek, hol engesztelnétek ki az arasznyi lét ezer igazságtalanságát s méltatlanságait, ha földi életünk a lét végtelen, zajló tengerén csak egy fölszinre

dobott hullám, mely az egyéni lét és öntudat pár percig élvezett isteni jogáért a semmiség örvényében örök bűnhődéssel lakol?!... Oh ha a Krisztus fel nem támadott, hijába való a mi hitünk és még bűneinkben vagyunk; a kik a Krisztusban elaludtak, azok is elvesztek. Ámde a Krisztus feltámadott és azoknak, a kik elaludtak, lett első zsengejük. Azért áldott legyen az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, ki az ő nagy irgalmasságából ujonnan szült bennünket az élő reménységre a Jézus Krisztusnak halálából való feltámadása által!

Sass Béla.

Főtiszteletű Kiss Áron, ev. ref. püspök úr Millenniumi 'Körlevele.

Magasztos érzelmek — szivbeli benső öröm, lángoló hála és diadalérzet — hatják át kebleinket, midőn édes magyar Hazánk ezredéves állami életének megünneplése kitűzött idejéhez, folyó 1896. évi május hó 9-ikéhez közeledünk. És ezeket a magasztos érzelmeket úgy is mint hazafiak, úgy is mint magyar ev. ref. egyházunk tagjai, büszke és jogos öntudattal érezzük. Mert evang. ref. egyházunk megalapításától kezdve magyar hazánk jó és balsorsában hiven osztozott. Együtt, egyszerre érezte vele viruló és szabad korszakainak áldásait, vagy egyszerre hordott vele rabbillincseket. De hála a mi erős Istenünknek, a magyarok megtartó Istenének, a felettünk sokszor dörgött fellegekből lesújtó

villámok nem oltották ki e nemzetből a léterőt. Ezer szenvedés között, oly sok viszály után is, megbűnhődve a multat és a jövődőt, megmaradt a magyar nép, a magyar haza! Sőt a reá bocsátott vészek s viharok alatt kifejlődött, megerősödött anyagilag és szellemileg, testben és lélekben s felépítve a multak romjait, felküzdötte magát az európai művelt népek színvonaláig s ma itt áll, bemutatva szerényen ezredéves életét a bámuló világnak. Itt vagyunk mi is — hazánk más-más templomokban imádkozó népei közt — evangyeliom szerint reformált vallásuak, a lelkiismeret, a vallás és a haza szabadságának oltáránál, imádva azt a Mindenható Istent, ki édes magyar hazánkat egy ezredéven át megtartotta, megoltalmazta s boldog kilátást engedett, hogy fiainkat és leányainkat, fő, közép és elemi népiskoláinkban versenyezve mivelhetjük ev. ref. anyaszentegyházunknak, az önzéstelen utógondolat nélküli tiszta hazaszeretetnek. Itt vagyunk diadalérzettel, s bár kevés számmal, de megnyugtató hittel. Most az ezredév dicső nagy munkáiból erőnkhez képest, sőt erőnk felett kivettük részünket, elveink igazságát elismerte a köztudat s ma már minden hatalomtól menten, bár szegénységünk, anyagi erőnk gyöngeségével folyton küzdve — munkálhatjuk ezen egyházunk s édes hazánk üdvét és boldogságát!

Vall. és közokt. m. kir. miniszterünk nagyméltóságú Wlassics Gyula úr közölte velem mindazon rendeleteket, melyeket hazánk ezer

✠ TÁRCZA. ✠

Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről.

(Folytatás.)

Az ítélet gondolata még az Isten országa fogalmából is következik, annak lényege ez ítélet által juthatván valóságra, befejezésre. Hiszen, csak az ítélet teremtheti meg azt, hogy akkor azok az új viszonyok, új állapotok legyenek meg, melyek a *παλιγγενεσία*-t involválják. Hogy megváltozzék minden, a szerint, a mint a szolgák hívek, kitaratók, engedelmesek voltak; a szerint, mint Kapernaum vagy Sodoma bűneivel voltak megterhelhetve az emberek. Es azért olyan feltétlen szükségesség ez az ítélet mindenek előtt, mert ez az Isten országa tökéletességre jutásával egyjelentőségű, melyet éppen azért meg nem előz, sem utánna nem jön, hanem vele együtt jár, vele összeesik; a miért is nem két külön esemény ez, hanem csak egy, melyben egyetlen igazság van kifejezve: az Isten országa egykoron tökéletességre fog jutni, ez egyszersmind az utolsó ítélet leszen; kitől mindez függ, az Ő, ki a megítélő nagy bíró.*

Mindezek világosan mutatják, hogy Jézus tanaiban folyton-folyvást megújultan látjuk előtűnni az istenfiusag

* *Beyschlag*: Neutest. Theologie cz. műve és a *das Leben Jesu* 390. l., továbbá *Haupt: die eschat. Aussagen* 150 kk.

nagy gondolatát és pedig éppen az Isten országa fogalmával kapcsolatban. Az evangyeliomoknak egy nagy kérdése ez, úgyszólván a legnagyobb, mert minden ezzel függ össze. Több, mint száz hely van a szentírásban, mely az Isten országáról beszél, bizonyítékául annak a központi jelentőségnek, melylyel ez az egész fogalom bír, mely midőn megadatik; ugyanakkor oly sokat fejez ki, hogy benne van a jövődő is.

Látható tehát, hogy nem érdektelen egyáltalában, ha e kérdés tisztázására törekszünk. Ha megfejteni igyekszünk, mint függenek össze e nagy eszmében Jézus gondolatai. Hálás tere is ez a kutatásnak. Mert nekünk úgy tetszik, hogy egyetlen egy újszövetségi fogalom sem volt annyira elmagyarázva, mint éppen az Isten országa fogalma, melyet főleg a Ritzschl fellépése óta bonczolgatnak folyton-folyvást. Míg ugyanis maga Ritzschl filozófiai eszmék alapján fogta fel és Kantnak tételeit alkalmazza ez országra, felvén a tiszta moralisan cselekvő embert, mint Kant, ki célért cselekszik, ki tehát e földön, a mennyiben megkezd, annyiban be is végzi hivatását: addig pl. Klóter* mellett egész csoportja alakult meg a theologusoknak, kik ezt az országot úgy fogják fel, mint a mely határozottan chiliasmust mutat: csak akkor valósul meg, midőn Jézus ezer évi országglása e földre visszajön és a halottakat feltámasztja; kik szerint

* *Christi Glaubensbekenntniss und Glaubensgeschichte* 15. l. kk. *Schultze*: Was ist das Reich Gottes. Kirch. Monatschrift XI, 1892.

éves fenállásának, a közvetlen kormánya alatt álló összes fő, közép és népiskolákban való megünneplése céljából végrehajthatni kíván, (lásd Hiv. Közlöny 6. sz.) reményét fejezve ki, hogy mi is azonképpen cselekedni készek leendünk.

Igen! Nagytiszteletű esperes és tekintetes igazgató urak! ne legyen ebben közöttünk különbség. A közös célra egyesüljünk mi is, szabadon, függetlenül, lelkünk meggyőződéséből. Fogadjuk el a kitűzött időt s startunk meg f. é. május 9-én millennáris iskolai ünnepeinket. Én a fő és közép, illetve ellemi iskolák számára idezárok egy-egy tájékoztató „Utasítás“-t. Cselekedjenek azok szerint, hogy mindenütt egy szívvvel lélekkel tartsuk s üljük meg az ezred-éves ünnepélyt.

Majd aztán május 10-ike legyen az a nagy nap, melyen az egész nép hazafiai szent érzelmekkel megyen a templomba, hogy ottan háláját a multért és segélykérő imáját a jövőre kibuzogja Isten iránt s hogy lelkészének buzditó *alkalmi* beszédéből lelki épületet vegyen, mert „*a mai nap*“ nemzeti „*örömondásnak napja*“ 2. Kir. 7. 9. „*A mi Urunknak Istenünknek*“, ki bennünket egy ezredév vésein és viharain épen áthozott „*szent napja ez!*“ Nehém. 8. 9.

A mindenható Isten áldó kegyelme legyen s nyugodjék ev. ref. anyaszentegyházunkon és magyar hazánkon!

Teljes tisztelettel vagyok

Debreczenben, 1896. márcz. 24-én.

Kiss Áron, püspök.

Még se oszszuk fel a békés-bánati egyházmegyét.

Ezen lap idei 12-ik számában Kató Gusztáv úr „Miért oszszuk fel a békés-bánati egyházmegyét“ czímen viszonzó választ ad e tárgyú cikkére írott válaszoló soraimra. Cikke elején érdemem feletti dicséretben részesít, talán csak azért, hogy később annyival inkább élczelődhessek velem? . . . Az előbbi meg nem szédít, az utóbbi bosszúsággal nem illet, mert tudom, hogy „Csalárd az emberek előtt való kedvesség“; s követem Pál apostol példáját: „Keveset gondolok azzal, ha emberi ítéllettől ítéltetem.“

Ezeket annak bizonyosságául bocsátom előre, hogy újbóli felszólalásom teljesen távol áll attól, mintha sértett önértet ösztönözne ismételten felvenni a tollat. De nem mellőzhetem hallgatással K. G. úr sorait a következő okokból:

Azt írja ő, hogy e szőnyegen levő kérdés tárgyalásánál „tekintsünk el az esperes, egyházmegyei gondnok és más tanácsbeli személyétől, mert így az ezen ügyben annyira szükséges tárgyilagosságot, következőleg a helyes láthatárt nem fogjuk megnyerhetni.“

Hát kérem szívesen! adott körülmények között ezt nem tehetjük meg, még pedig azon egyszerű okból, mert az én „most még nem“-em ezzel szerves összeköttetésben áll. Ugyanis én nem elégszem meg azzal, hogy szavakban zengjek dicsőhymnust emez érdemekben gazdag férfiaknak, hanem ama tényem által is meghozni kívánom számukra az őket méltán megillető elismerés koszorúját, hogy mindaddig, míg ők nem találják soknak a vállalkon levő — szerintem is — sok teendőket sulyát, mindaddig, míg ők azon nézetet osztják: „Az én igám gyönyörűsége, az én terhem könnyű“, — részemről sem a méltányossággal, sem az illedelemmel összeférőnek nem tartom — daczára jegyzőkönyveinkben kifejezésre juttatott elismerő nyilatkozatainknak s a szemünk előtt álló tényeknek — azt mondani az esperesnek, gond-

adta meg a világnak, melyben az embereket nem eszmék, hanem tények igazgatják; olyan tények, melyekre az emberiség felépítheti sironnenni és siron túli boldogságának megnyugtató békességét. Vagyis az ő, ki az embereknek segítője, bátorítója ama nagy harcban, melyet egy jobb világ érdekében kifejtett küzdelemnek nevezünk; egyszersmind létüknek talányfejtője, életüknek élete, egy szóval e bűnös világnak egyedüli megváltója, ki életét adta sokaknak váltságára, hogy minden valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök életet nyerjen. Egyedül Jézus az, ki a legnagyobbat adta meg az embernek, mert szívébe az Istennek és a tökéletességnek vágyát ébresztette fel és olyan magasra ragadta magával a lelket, hogy abban az egyéni meghatottság felolvadt az érzelemben és meghódolt az eszme és az embertárs szeretetének kívánalma előtt. Ki tanította addig azt, a mit ő tanított. Szeretni az embert, jó barátot és ellenséget egyiránt, szeretni azzal a szeretettel, melyet önmagunkkal szemben érezünk s a melyet minden embertársunktól óhajtanánk. Jól tenni mindenkivel és a jótettel és a belőle fakadó öntudattal megalapítani e földön a boldogságot. Hinni azt, a mi beleoltja szívünknek még legutolsó rejtekébe is a legjobbat, legvigasztalóbbat, mely az eszmei tökéletességet ott keresi, hova gondolatunkkal felérni nagyon kicsinyek vagyunk. A tünemények köréből a hódoló érzület oltárára helyezni azt, a mit csak a sejtelem érinthet, de a minek hite felel bennünket. Hinni

az Isten országa a feltámadottak hazája, melybe csak az újjászülettek, tehát a halálból feltámadottak mehetnek be és a kik szerint a fejlődő Isten országa éppen olyan kevésbé az, mint a milyen nagyon kevésbé lehet az embryonalis embert embernek tartani.

Az előadottak után az Isten országának fogalmát tisztán megérthetjük, miután éppen a jövőendő szempontja az, mely ezt igazi világitásban mutatja fel. Ámde megérthetjük azt is, hogy Jézust nem lehet a közönséges jövőendőmondók sorába lehúzni, képes beszédeinek több jelentőséget tulajdonítván, mint ő maga. Mert Jézus azt az ő örök eszméjét vési bele az emberek gondolkodásába, mely az istenfiúság név alatt olyan óriási igazság, hogy benne fut össze minden, miként összefut az emberben minden idegszál egyetlen csomópontba: az agyba.

De nem lehet őt egyszerű tanítónak sem tartani, ki száraz moralis predikációkat tartott volna, ki legfeljebb csak abban a meggyőződésben élt volna — ha már sokat akarunk mondani — hogy a vallásos szükségek már akkor megnyerik táplálékukat, midőn felfakadnak; hogy az idealismus besugározván az emberi lelket, bearanyozza annak jobbik részét és megjelöli törekvéseinek tartalmát is.*

Hanem Ő amaz Egyedüli, ki azt a kapcsolatot

* *Baur F.* Az őskeresztység története. Fordította Dósa Dénes és Jeszó Lajos. 6—10. l.

noknak: Igaz ugyan, hogy kormányzásotok kitünő, szívvel-lélekkel egyházmegyénk javát, boldogságát, felvirágzását munkáltátok, munkáljátok, nagy tisztelettel, elismeréssel vagyunk eltelve irántatok . . . de . . . de mégis három részre osztjuk fel az egyházmegyét, mert csak akkor virágzik fel anyaszentegyházunk ügye stb.

Beszéljünk magyarul, őszintén kérem! Vagy kifogástalanul, helyesen teljesítik kötelességüket esperes és gondnok s így semmi sem indokolja *most* egyházmegyénknek feldarabolását; vagy nem: s akkor mondja meg az, ki ily véleményben van, nyíltan, határozottan az esperesnek, gondnoknak, hogy veszélyesnek tartja az anyaszentegyház ügyére nézve a jelen állapotnak továbbra is fenmaradását s én nagyon hiszem, hogy ha ez történnék, amaz érdemekben gazdag esperes és gondnok bizonyára abban a pillanatban átadnák helyöket másoknak! . . . Nem akarok hosszasán időzni e tételnél, hanem egyszerűen ismétlem, hogy én mindaddig, míg nagytiszteletű Szabó János esperes és méltóságos gróf Ráday Gedeon úr vezetése alatt áll a békés-bánáti egyházmegye, *éretlen gyümölcsnek tartom egyházmegyénk feldarabolásának eszméjét*, ha ar salamoni bölcsességű férfiutól származzék is az. Ez nekem egyéni véleményem s lehet, hogy valósul rajtam, hogy „errare humanum est”, de e tekintetben ellenkező nézetet vallani teljességgel nincs okom! . . .

Az egyházmegyei levéltárra vonatkozólag kifejezésre juttatott aggályom eloszlatva egyáltalában nem lett K. G. úr sorai által.

A gyámintézeti pénztár ügyének elintézése sem lenne oly könnyű feladat, minőnek a pénzügy embere K. G. úr 2×2-je tekinti!

Nagyon neki tetszett esni a multkori soraim ama szavának: *magaslat*. Hát kérem szeretettel, én a 190,000 holdas birtokot tekintélyesebbnek tartom a 20,000 holdasnál, s azon véleményben vagyok, hogy az előbbinek birtokosa — egyenlő buzgóság, jóakarattal mellett sokkal több jót tud tenni, mint az utóbbi s nagyobb súlylyal

a tudás összes sikereivel és meghajolni kicsinyiségünkben, midőn fogalmaink olyan gyarlók, olyan kicsinyek. Szívünkben felépíteni a mennyet közbenjáró, magyarázó nélkül, átölelni az egész világot szeretettel és felbuzdulni, felolvadni a végtelenségnek hódoló érzületben.* Ebbe a végtelen birodalomba ragadott fel Jézus és ennek az örökkévaló világnak örökséget hagyta követőire, mint drága kincset, melyhez egyedül kapcsolódhatik a jelen, a jövő és az örökkévalóság az ember minden törekvéseivel egyetemben.

Igy tehát azután érthető lesz, hogy Jézusnak azok a gondolatai is, melyek a jövőre vonatkoznak, ha oly mérhetetlen magasságba emelkednek fel, hogy bennök emberi gondolkodásunkkal olyan igazságokat kell felfedeznünk, melyek életünk objektív igazságait egyedül biztosíthatják, miért bilincselnek le minden tekintetben bennünket, feleletet adván értelmünk és érzelmünk olyan nyugtalanító kérdéseire, melyekre választ aligha nyerhetnénk. Hiszen így nem az emberi, hanem az isteni bölcsesség ad feleleteket. És abba a jövőbe azt a teljes reményünket vethetjük, melyeket nem ingathat meg ezen a világon semmi sem, mert életünket benne nyerjük meg, életünknek feltétlen igazságait, melyektől minket sem élet, sem halál, sem semmi el nem választhat. És ennyi elég is nekünk a jövőre nézve. Ha

* *László István*: Klasszikus szellem. N.-Enyed. 1890. 56—57 l.

nehezülhet mindenkor a mérlegbe az előbbi az utóbbinál. Azt hiszem, az élettapasztalat nekem ad igazat e tekintetben!

A mi azon nézetét illeti K. G. úrnak, hogy a kisebb egyházmegyék területén „nagyobb egyházi élet” van, mint a nagyobb egyházmegyékben, ez — szerintem — oly légből kapott téves állítás, mely komolyan szót nem érdemel. Ilyeneket lehet beszélni olyan embernek, ki csak egy-két falut látott, ismer, az talán elhiszi, de nekem ilyen állítás nem imponál, mert tetszik tudni, én szolgáltam kis és nagy népességű falukban, városokban, valamennyire ismerem a tényleges állapotokat több kisebb és nagyobb egyházmegyékben s így engem nem olyan könnyű megtevesztetni, a mint gondolni méltóztatott!

A mi Gyulának a vitába behurczolását illeti, ez egyikünk mellett sem szolgálhat érv gyanánt s csakis katolikus élelmesség és kálmínista tehetetlenség melletti bizonyíték lehetne némileg. Azonban nagyító üvegen lett megtekintve e részben is az én egyházam ügye (melynek idehurczolása egyáltalában nem indokolt), mert én adatokkal beigazolhatom, hogy vegyes házasságok kötésénél aránylag többször lett igénybe véve Gyulán az én lelkészi hivatalom ténykedése, mint a katolikus s habár az új intézmény némi anyagi és szellemi kárt tehet is, a veszély korántsem oly természetű, hogy azért kétségbeesésre ok volna. Nálam 2—3 eset fordult elő, midőn polgári házasságra léptek az egyházi áldást nem vették igénybe, habár a vagyontalanokat, szegényeket teljesen díjtalanul eskettem s esketem egybe. Ez azonban — nézetem szerint — akkor is megtörténhetnék, ha nem három, hanem huszonhárom egyházmegyére forgácsolnók el a békés-bánáti egyházmegyét s ha nem az én igénytelenségem, hanem a lelkészek minden tekintetben legjelesebbike lenne is gyulai ref. pap! Ilyenekkel alarmirozni a világot egyáltalában nincs indokolva!

Hogy egyházmegyénk „arra az ideális állapotra

többet tudnánk, nem volna az meggyeztethető sem az isteni bölcsességgel, sem az emberi természetünkkel. Mert nekünk olyan tulajdonságunk van, hogy a mire vágyunk, ha az csak lehetőségileg csillant is fel előttünk, már úgy keressük, mint bizonyos dolgot. Ilyen lévén természetünk, ha az Isten azt akarta, hogy mind erényének meg legyenek, mind pedig azokat nemesebb forrásból származtassuk, ugyan tehetett volna-e nemesebb dolgot, mint azt, hogy nem nyitott fel előttünk mindent, hanem bölcsen eltakarta azokat. Hiszen, ha az ember erényes, úgy is keresi azokat és ha meg is találja, még a jövő élet bírása reményében is meg van mentve attól, hogy cselekedeteit maga előtt is olyanoknak lássa, mint a melyek vagy a jutalom vágyából, vagy a félelem érzéséből fakadnak.

Jézus mindent megadott a hívő keresztyénnek a jövőre nézve; ha abban elhallgatott egyet vagy mást, csakis isteni bölcsességéről adott biztosítékot. A jövő saisi leplét csak egyszer próbálta egy ifju fellebbenteni és az következett belőle, hogy mikor lelke belátott abba, elveszett ennek rettentő súlya alatt.

II. Szakasz.

Kritikai igazolások.*

Legelőször is összegezzük gondolatainkat. Az összegezés röviden a következő. Ha összevetjük ama szent-

* E szakaszhoz lásd Wendt és Haupt művét.

juthasson", melyet mult alkalommal jeleztem, arra egyáltalában nem szükséges az egyházmegye feldarabolása, ezt bárki s így K. G. úr is átláthatja, ha szavaimat komoly megfontolásra méltatni kegyeskedik . . . A hol nincs a lelkészekben s hívekben *igazi* vallásos buzgóság, lehet ott 20 esperes is, mégsem következik el a felvirágzás dicső állapota! . . . Az, hogy ha minden lelkész mindenkor jelen van minden gyűlésen, korántsem szül oly varazshatást, minőt attól K. G. úr vár, remél! Részemről nagy bizalmatlanságnak itélem, hogy ha valaki, akár lelkész, akár más, azon nézetben van, hogy ha ő nincs jelen az egyházmegyei gyűlésen, az ott jelenlevők bizonyára ő ellene s egyháza érdeke ellen hozzák ott a határozatokat. Ha valaki oly bölcsnek tartja magát, hogy nélküle az igazság forrásának felállítását lehetetlennek képzeli, ne maradjon otthon, még ha 9 napba kerül is gyűlésen megjelenése!

Ne játszunk a szavakkal, kérem! Felvilágosultabb már a mai kor, hogysesem a nagy hangnak könnyű szerrel felüljön!

Hiszen azt csak K. G. úr nem hiszi s nem akarja másokkal elhíttetni, még ha Gönczi kollegám mellette érvelne is, hogy az erdélyi egyházkerületben a nagysajói ref. egyházmegye előnyben van például a szilágy-szolnoki egyházmegyével szemben azért, mert amabban 10 egyház ugyanannyi lelkésszel, valami ötezer lélekszámmal; míg emebben 59 egyház ugyanannyi lelkésszel, 47,000 lélekkel alkot külön egyházmegyét. Már pedig, ha K. G. úr érvelése feltétlenül helyes volna, akkor a logika kérielhetetlen következése szerint a legkisebb egyházmegyék lennének mindenkor példányképül szolgálók a nagyobbaknak. Ugyde tapasztalati tény, hogy nem minden nagy egyházmegyében állanak rosszul a dolgok s nem minden kis egyházmegyére mondható el, hogy ott „mindenek ékesen és jó renddel vannak.”

Hogy „a Bánát nincs képviselve“ kerületen, konventen stb., ez csak szórszálhasogatás. Hiszen Szabó

János úr a bánátnak is esperese, gróf Ráday Gedeon úr gondnoka. Hát kérem szívesen, csak bizzanak meg annyira bennök a bánátiak is, hogy ha a bánátiak igaz ügyéről van szó azon gyűléseken, hol ők jelen vannak, nem fogják védelem nélkül hagyni a Bánát igaz ügyét csak úgy, mintha Körös-Tarcsa speczialis ügyéről lenne szó! Hiszen az egyházkerületi közgyűlésen jelenlevő képviselők a békés-bánáti egyházmegye részéről nem pusztán Szeghalmot, Gyulát stb. képviselik ott, hanem az egész békés-bánáti egyházmegyét!

Félre azért a bizalmatlansággal, sőt a kicsinyes önzéssel, ehelyett szeretet, egyesértés lelke éltesen mindnyájunkat!

Az is szomorú lenne, ha csak az esperesnek minden évben minden egyházban személyes megjelenése képezne biztosítékát a helyes egyházkormányzatnak, virágzó hitéletnek. Hiszen akkor — tovább vive a párhuzamot — süllyedés, pusztulás lenne mulhatatlanul osztályrésze azon egyházkerületnek, melynek püspöke az egyes egyházakat évenként fel nem keresné!

Hogy ha valaki jót, helyest mond, bárkitől származott az, jó és helyes marad. Világi vagy egyházi férfi tegyen valami üdvös indítványt, előttem az mindegy, sőt nagy elismeréssel veszem, ha látom a világiak meleg érdeklődését az egyházi ügyek iránt, mert ebben nyer valósulást: „egyetemes papság, szent nép vagyunk“ s ebben látom biztosítékát nagy mértékben, anyaszentegyházunk felvirágzásának.

Sajnálom, hogy beteg állapotom miatt „nem írhatam rövidebben“, vagyis csak ily pongyola köntösbe öltözöttem adhattam választ a hozzám intézett sorokra!

Azzal zárom be válaszomat, hogy még *most* ne bántsuk a békés-bánáti egyházmegyét.

„Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme legyen“ velünk!

Dombi Lajos.

írásbeli helyeket, melyeken felépíthetjük Jézusnak az Isten országa jövendőjéről szóló tanát: mint már mondtuk, egyetlen egy fő gondolat jön ki, melyet meghatároz maga az „Isten országa“-fogalom. Mert az „Isten országa“-fogalom Jézusnál a legnagyobb gondolat.

Mint mondtuk, a Isten országának lényege az istenfiúság érzése, vagyis az új viszony, melyben a hívő magát úgy a mennyei, mint a földi dolgokkal szemben érezi. És így az istenfiúság az, melyben a hívőnek az örök életet és a teljes bizonyosságot keresni kell.

Jézusnak nem szabad a külső előadás módjára nagy súlyt fektetni, hanem még a képes beszédekben az alapszint és alaphangot kell megkeresni, hiszen ő maga sem adott semmit a külső előadás igazságára, hanem gondolatainak valódi tartalmára.

Jézus nem volt zsidó rabbi, sem egy csupán vallásos geniusz, a ki tovább képezte volna a régi hagyományokat, új ruhába öltöztetvén azokat és esetleg elvonván a konkluziókat.

Az istenfiúságnak nincs szüksége jövendölésekre. Nincs szüksége utalásokra, elhalasztásokra, jövendő világba vetett reményre, mert ez előtt akkor nyílik meg az örökkévalóság és akkor tárul fel a menny megmérhetetlen kincseivel, midőn ennek érzete megdobogtatja a szíveket, hogy lenne az ő emberből új ember, a bűnösből megváltott keresztyén, ki tökéletes békességben és harmóniában él azzal az Istennel, kitől az előtt csak

rettegett, mert csak igazságát, hatalmát és szentségét tanulta megismerni önmagától, ennek az Istennek személyes kijelentése nélkül.

Mindenütt meg lehet találni Jézus mondásaiban az igazi alaphangot. Ki ne látná be, hogy megragadható volt Jézus mondásaiban a külső előadás is; hogy ezeken is felépíthető volt valami rendszer, mely azt vélte, hogy a szentírásban vetheti meg lábát és így Jézusnak tanítására támaszkodhatik. De ezt maga Jézus sem akarta. Ellenkezőleg, ő úgy beszélt, hogy a tartalmas soha sem feledte el kellőleg kiemelni. Semmi sem kényszerít arra, hogy Jézus mondásaiban megállapodjunk a külső képknél. Hogy tovább menni, beljebb hatolni ne igyekezzünk. Sőt éppen maguk a mondások hívják fel arra, hogy többet, illetve azt lássuk meg bennök, a mit valóban kifejezni akarnak, hiszen éppen hogy arról akarnak meggyőzni, hogy nem szabad mereven a külső buroknál megcsöknyösödni.

És most lássuk az elemzéseket. Először is úgy tűnik fel, hogy az Isten országa jövendője olyan külső eseményektől függ, melyeket előre meglehet jövendőlni. Mert hiszen nagyon is világosan olvashatunk a szentírásban a parusiáról, mely — a mint ott festve van — tökéletesen külső eseményeket tetelez fel, időben és térben megjelenő külső eseményeket. De ez a külső szín csak látszat.*

* Haupt. id. m. 70. kk.

TANÜGY.

Utasítás

a millenniumi emlékünnepek a tiszántúli ev. ref. egyházkerület fő és középiskoláiban, tanítóképezde s felsőbb leánynevelő intézetekben leendő megtartására.

1. Minden fő és középiskola (tanítóképezde, felsőbb leánynev. int.) ifjúsága, az egész tanári testület jelenlétében folyó 1896. évi május hó 9-én, hazánk ezredéves fennállásának emlékére „millenniumi emlékünnepek” rendez, melyet hálaadó istenitisztelet előz meg.

2. Ezen ünnep iránt, mely az iskola disztermében, ennek hiányában az intézet valamely nagyobb helyiségében, szükség esetén a város valamely nagyobb termében tartandó meg, igyekezzenek a tanári testület a szülők, tanügybarátok és általában a művelt körök érdeklődését idejekorán hozzájuk intézett meghívásokkal s a helyi lapok útján felkölteni. Első sorban pedig hívja meg az igazgatóság a helyi hatóságokat, hivatalosan felkérve őket, hogy az ifjúságnak ezen ünnepélyén képviseltesék magokat.

3. A tanári testületnek egy tagja az ünnepi hangulathoz mért beszédben méltassa e nap kiváló jelentőségét.

4. Nagyon illő és helyes lenne az, hogy a tanuló ifjúság közül néhányan költsenek hazafias, lelkesítő költeményeit szavalják.

5. Oda kell hatni a tanártestületnek, hogy ez alkalommal a tanulók, tanárok sőt a meghívott vendégek is, Magyarország nemzeti színü jelvényeinek viselése által emeljék e nap ünnepi hangulatát.

6. Mindezek felül óhajtandó, kívánatos, sőt el is várandó, hogy a tanári kar és az ifjúság is, mindazon ünnepségeken részt vegyenek, melyeket a város más hatóságai és körei a millennium emlékére rendeznek; különösen ajánlható végre, hogy alkalmasnak látszó időben, az összes ifjúság ünnepélyes kivonulással a

A parusiában nem Jézus „visszajöveteléről” van szó, hanem csak „eljöveteléről.”* Visszajövetelről Jézusnál csak akkor lehetne szó, ha úgy, éppen olyannak jönne vissza, mint a milyen földi életében volt s a két élet közt nem volna semmi különbség. De Jézus határozottan azt tanítja, hogy egészen másképpen jön el majd az utolsó ítéletre, mint a milyen földi napjaiban volt. Nevezetesen: mennyei méltóságában tűnik majd fel és jön a világra. És annyira sajátos ez a tudat Jézusnál, hogy ez a jövetel még attól a jöveteltől is különbözik nála, mely Dán. 7, 13-ban olvasható, mert nem „mennyben”, hanem „mennyből” fog ejönni. Ámde akkor hogyan értette Jézus az ő eljövetelét? Felelet: úgy, hogy e szóval egyszerűen csak a jelenlétet, a munkálkodást akarta kifejezni. Kitűnik ez, ha az eredeti szöveget megtekintjük. Ott ezeket találjuk: ἐρχομαι ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ** ἐν τῇ δοξῇ αὐτοῦ***, vagy pedig metaforával: ἐπὶ (Márknál: μετὰ) τῶν νεφελῶν.**** Ezeknek a kifejezéseknek tökéletesen egy az értelme: jön királyi méltóságában, mint uralkodó, azaz úgy nyilatkoztatja ki magát, mint a világ feletti Isten országa birtokosa. Még jobban kiolvashatjuk a mondott értelmet, ha tekintetbe vesszük, hogy az eljövő Krisztus kísérelként mindig az angyalok

* V. ö. a παράμιτι görög szó jelentését.

** Mt. 16, 28.

*** Mt. 25, 31.

**** Mt. 26, 64.

„Hymnus” a „Szózat” stb. éneklésével, s a társadalom és szüle közönség részvétele mellett ugynevezett tavaszi mulatság (majális) tartásával fejezze be s tegye még emlékezetesebbé hazánk 1000 éves állami fenállásának hazafias megünneplését.

Ezen kívül részletes nyomott utasítás bocsáttatott ki a főt. püspöki hivatal által a népiskolák számára is az ezredéves ünneplés módozataira nézve.

Igazgató tanács a debreczeni ref. főiskolában.

A debreczeni ref. főgymnázium tanárikara e fontos ügyben felterjesztést intéz a legközelebb tartandó egyházkerületi közgyűléshez. Tekintve a kérdés nagyfontosságát, kívánatos, hogy minél szélesebb körben és minél alaposabban ismerkedjenek meg a döntésre hivatottak az ügy természetével. Ezért a felterjesztést a szervezeti szabályok tervezetével együtt egész terjedelmében közöljük, a mint következik:

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

A múlt év őszén tartott egyházkerületi közgyűlés 388. számú határozatában az egyházkerületi tanügyi bizottság újjáalakítása alkalmából tanári karunk azt a megbízatást nyerte, hogy a legközelebb tartandó kerületi közgyűlésre a főgymnasiumunk felügyelete céljából szervezendő igazgató tanács tárgyában tervezetet készítsen. Midőn a kívánt tervezetet megbízásunkhoz képest elkészítve betérjesztjük, egyuttal bátorságot veszünk magunknak, hogy a főtiszt. Egyházker. Közgyűlés kegyes engedelmevel ez ügyre vonatkozó szerezny nézetünket elmondjuk.

Hogy az 1881-iki egyetemes zsinat óta — amely zsinat által megállapított „köznevelési és közoktatási szervezet” úgy a gymnasiumok, mint a tanítóképző intézetek igazgató tanácsát tanügyi hatóságaink keretébe beillesztette — főiskolánkban sem a gymnasium, sem a praeparandia igazgató tanácsa nem alakított meg, annak az oka egyenesen főiskolánk szervezetében

említették, miképpen Istent is mindenütt az angyalok veszik körül; az angyalok seregei ugyanis csak az égnek királyát kísérik.* Ugy van. Jézus jövetele egészen más lesz, mint földi élete volt, melyet testi szemmel is észrevehettek. Az ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐν νεφέλῃ τῆς δυνάμεως nem betű szerinti értelmet foglal magában, azért a parallel hely: καὶ ἐρχόμενον κ. τ. λ. is csak az értelem szerinti, jelzett magyarázatot erősíti meg.

De egészen egyszerűen, még az okoskodások mellőzésével is a mondott értelmezésre jutunk el, ha megtekintjük a világosan érthető Luk. 17, 24-t, hol Jézus a maga megjelenését a villámhoz hasonlítja, mely az egész mennyet: egyik sarkától, a másikig megvilágítja. Ebben ugyan az a gondolat van, hogy ő nem úgy jelenik meg, mint a ki ezen, vagy azon a helyen volna és csakis ahhoz a helyhez volna hozzákötve a léte, vagyis, hogy ő neki a testiség korlátai közt kell megjelenenni az emberek előtt.

Ugyanígy, elemzések nélkül jutunk el a mondott értelemre Mt. 24, 30-ból is, hol határozottan az van mondva, hogy a Jézus eljövetelekor a természeti világ össze fog omlani; az ember tehát Jézust nem láthatja többé olyannak, mint a milyen a földi napokban volt, ki különben sem fog a földre ejönni, hanem a felett fog ítéletet tartani.

(Folyt. köv.)

Dr. Bartók Jenő.

* Mt. 13, 41. 16, 27. 24, 31.

rejlük. A zsinati törvények ugyanis ez igazgató tanácsot úgy contemplálják, hogy az az illető tanintézetek összes működésének, szellemi és anyagi életének ellenőrzésére, kormányzására és fejlesztésére van hivatva. Az igazgató tanács kezei közt kell összefolyni minden — az intézet külső és belső életét feltüntető — adatnak, hogy tisztán látva a tanintézet szellemi és anyagi erejét, úgy mint fogvatkozásait, e körülményekhez szabassa az iskola fejlesztésére irányuló törekvéseit.

Már pedig főiskolánk különböző tanszakai — bár a történelmi fejlődés folyamán több-kevesebb önállóságot nyertek — az összetartozásnak annyi szálaival vannak egymáshoz kapcsolva, hogy külön organumoktól már csak a főiskola egységénél fogva sem kormányozhatók; külön költségvetésök az ötvenes évek áldatlan emlékü korszakán kívül sohasem volt, minélfogva bármelyik tanszak szükségleteinek kielégítését vagy korszerű fejlesztését itt csak a főiskola egységes anyagi erejének ismerete mellett lehet eszközölni.

Igaz, hogy a főiskolánk falai közt képviselt iskolanemek kellékei — úgy tanterve, mint tanerőinek száma és egész berendezése — ma már a hazai közoktatási törvények és ministeri intézvények által eléggé megvannak szabva; de ez iskolanemeknek, vagy mint saját körünkben mondani szoktuk, tanszakoknak összhangzatos kormányzása és fejlesztése csak az egész főiskola szellemi és anyagi életét együttesen és tisztán látó hatóság útján történhetik. S a mint kívánatos, hogy főiskolánk összes tanári karát, és tanuló ifjúságát egységes protestans szellem hassa át, úgy e főiskola szellemi irányítására hivatott testületnek is egységesnek kell lennie.

Ily okok vezették egyházkerületünk régebbi közgyűléseinek gondolkozását, midőn a zsinati törvényekben megszabott igazgató tanácsot eleitől fogva egész főiskolánkra kiterjesztve, egységes testület szervezetében kívánta megalkotni. Ily irányban nyert főiskolánk közös tanárkara legutoljára 1889-ben egyházkerületi megbízást az igazgató tanács tervezetének elkészítése s ily szellemben készítette el közös tanárkarunk 1890-ben azt a javaslatot, melyet ugyanazon évben a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés elé terjesztett, de a mely javaslat a kívánt cél megoldására nem juttatott el bennünket. Pedig e javaslat — még ha egyes pontjaiban némi változtatások, vagy éppen részletesebb kidolgozás szüksége forgott volna is fenn — egészében oly helyes irányelvekre volt fektetve, a melyek feltalálhatók többi ref. tanintézeteink igazgatótanácsának szervezetében is, indokolásában pedig oly meggyőzően fejtette ki az igazgatótanácsnak egész főiskolánk kormányzására, összes szellemi és anyagi életének felügyeletére való kiterjesztését, hogy részünkről ma sem tudunk más álláspontra helyezkedni.

Ösmeretesekek előttünk az okok, a melyek a főiskolai közös tanárkar 1890-iki tervezete megvalósításának útjában állottak.

Némelyek ugyanis abba nem tudtak belenyúgodni, hogy ez igazgató tanács felügyelete az akadémiára is kiterjesztessék; mert az egyházi törvények e felügyelő organumot csak gymnasiumok és tanítóképző intézetek fölé rendelik el. Pedig ugyanezen egyházi törvények 493. §-ának c. pontja a dolog természetét szerint kimondja, hogy „az egyházkerület a főiskola összes anyagi és szellemi ügyeinek közvetlen felügyelője, mely felügyeletnek módozata a helyi viszonyok szerint állapítatik meg.” Teljességgel nincs tehát kizárva, hogy ha a helyi viszonyok úgy kívánják, az egyházkerület a

maga felügyeleti jogát az egész főiskola felett egy egységesen szervezett igazgatótanács útján gyakorolja; sőt mivel az egyházkerület ilyenmő felügyeletet a maga egészében, vagy évi közgyűlése által sem gyakorolhat, hanem az akadémiák ellenőrzését is megbízottjai útján kell végezni mi természetesebb, mint hogy főiskolánk minden ágazata fölött ugyanazon egyházkerületi hatóság gyakorolja az egyházi törvényekben gyökerező felügyeletet.

Mások azt nem látták szívesen ama közös tanárkari javaslatban, hogy a tervezett igazgatótanács felügyeletét a főiskola anyagi ügyeire, tehát a főiskolai gazdasági tanács működésére is kiterjesztetni kívánta. Pedig e felügyeletet egyházkerületünk ma is gyakorolja s a kiküldött bizottság útján a gazdasági tanács jegyzőkönyveit és számadásait minden éven felülvizsgálta. A különbség csak az, hogy felülvizsgálatot ma egy gyűlésenként kiküldött bizottság végezi, a melynek figyelme csak az elébe terjesztett évi anyagra terjedhet ki; a főiskolai közös tanárkar tervezete szerint pedig a felügyeletnek ez ága is egy több évre választott s tanintézetünk anyagi viszonyait több éven át ellenőrző testületre, mintegy számvevő székre volna bízva. S hogy a felügyeletnek melyik alakja nyujtana több garantiát, azt fölösleges bizonyítgatnunk.

Hogy egyházkerületünk a zsinati törvények intézkedése nélkül is mindenkor szükségét érezte a főiskola összes szellemi és anyagi ügyei felett való egységes áttekintésnek és ellenőrző felügyeletnek, semmi sem mutatja jobban, mint az, hogy úgy a régebbi, mint a közelebbi multban havonként küldött ki bizottságokat főiskolánk szellemi és anyagi ügyeinek átvizsgálására, s e bizottságok jelentései szolgáltak alapul főiskolánk további fejlesztésére. Hogy pedig kivált az újabb tanügyi reformok és alakulások korában az ily bizottságoknak szinte állandó szüksége forog fenn, eléggé bizonyítja azon körülmény, hogy a legutóbb 1891-ben kiküldött ilyenmő egyházkerületi bizottság egészen permanenssé vált, az ő javaslatai voltak irányadók a gymnasiumi párhuzamos osztályok szervezésében, új akadémiái, gymnasiumi és képezdei tanszékek föllállításában, hozzá tétetett a philosophiai fakultás ügyének előkészítése, gyakran intézkedett a tanszékek pályázati hirdetése és betöltése tárgyában, tehát egészen egy főiskolai igazgató tanács hatáskörében működik.

Ime, Főtiszt. egyházker. közgyűlés maga az idők és viszonyok tanúsága mutatja meg, hogyan kellene főiskolánk igazgató tanácsát szervezni. Csak a szellemi és anyagi ügyek megvizsgálására 6 évvel ezelőtt kiküldött s azóta folyvást működő bizottságot kell organikus szervezni, állandósítani és hatáskörét megszabni, s készen van a főiskolai egységes igazgató tanács szervezete.

De ilyenmő igazgató tanács szervezésére vezet az az álláspont is, amelyet a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés mult évi 388. számú végzésében s tanárkarunknak ezzel kapcsolatos jelenlegi megbízásában elfoglalt. Ez egyházkerületi határozat ugyanis azért látja szükségesnek a debreczeni főgymnasium igazgatótanácsának föllállítását s azért bizza meg tanári karunkat a gymnasiumi igazgatótanács szervezetére vonatkozó javaslat készítésével, mivel az egyházkerületi tanügyi bizottságban, a melynek körébe tartoztak eddigelő főgymnasiumunknak mindazon ügyei, melyeket az egyházkerület más gymnasiumában a helyi igazgató tanács szokott elintézni, az új szervezet értelmében helyet foglal majd a vidéki gymnasiumok képviselője is,

és így a debreczeni főgymnasium ügyei — ha tovább is a tanügyi bizottság körében maradnának — illeték-telen testület intézkedése alá jutnának.

Ha ez álláspont helyes — pedig részünkről is annak tartjuk — a belőle folyó következmények ép oly mértékben illetik főiskolánk többi alkotó részét is, mint gymnasiumát. Ugyanis főiskolánk akadémiájának és tanítóképző intézetének ügyei eddigelé szintén az egyházkerületi tanügyi bizottság útján jutottak az egyházkerületi közgyűlés elé, e bizottság előtt olvastattak fel úgy az akadémiai mint a képezdei igazgató évi jelentései, e bizottság tárgyalta és látta el javaslatával minden, ez intézetekre vonatkozó tanárkari előterjesztést. Ha tehát a tanügyi bizottság új szervezete mellett illetéktelenség forog fenn a debreczeni gymnasium ügyeinek e bizottságban való tárgyalására nézve, ép oly mértékben illetéktelen lesz e testület akadémiánk és tanítóképezdénk ügyeinek további tárgyalására is.

Mindezek folytán javaslatunk oda irányul, hogy a tervezett igazgató tanács felállítását ajánljuk a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés figyelmébe. De — bár felfogásunk szerint főiskolánk bármely tanszakára nézve is csak az ily alakban szervezendő igazgató tanács oldhatja meg igazán feladatát; mindazáltal tanári karunk megbízatása szerint elkészítette magát a gymnasiumi igazgató tanács tervezetét is. S midőn e tervezetet ide mellékelve tisztelettel betérjesztjük, tesszük ezt egyfelől a főtiszt. egyházkerület rendelkezése iránt tartozó tiszteletből, másfelől azon meggyőződésből, hogy ha a főtiszt. egyházker. közgyűlés az igazgató tanács szervezésében kifejtett álláspontunkra helyezkedik, mellékelte tervezetünk a gymnasiumra vonatkozólag nemcsak könnyen beilleszthető leend a főiskolai igazgató tanács szervezetébe, hanem a benne kifejezésre jutott irányelvek esetleg megkönnyíthetik az egész főiskolai igazgató tanács szervezetének előkészítését is.

Magát a mellékelte tervezetet illetőleg vajmi kevés a mondani valónk. Az egyházi törvények ide vonatkozó 481-ik §-a oly módon írja körüli a gymnasiumi igazgató tanács szervezetét és hatáskörét, hogy abból tervezetünk minden pontja mintegy önként következik. Két dolgot azonban mégis jónak látunk megvilágítani. Egyik a tanács tagjainak száma, másik a tanács elnökének hatásköre.

A gymnasiumi igazgatótanács tagjainak számát az egyházi törvények idézett §-a legalább 9, s legföllebb 19-ben szabja meg; mi 13-ra tettük, s pedig azért, mert tanintézetünk helyzetéből folyólag tekintettel kell lennünk egyfelől az egyházi és világi elemnek, másfelől az egyházkerületnek, debreczeni egyháznak és a tanári karnak ez igazgató tanácsban való képviselésére. S ha a felügyeletre jogosított hatóságok egyházi és világi képviselését egygyel kevesebbitjük, akkor az igazgató tanács tagjainak létszáma alul marad 9-en, ha pedig egygyel növeljük akkor legalább 18-ra emelkedik, amit részünkről fölöslegesnek tartunk.

Az igazgató tanács elnökségének hatáskörébe több olyan feladatot kellett beillesztenünk, a melyet eddigi szervezetünk értelmében a püspöki hivatal végzett. De ha ez igazgató tanács elnöksége — miként tervezetünk kontemplálja — az egyházkerületi elnökség leend, akkor a tervezet a dolog lényegén mit sem változtat, ama functióknak pedig a tanácselnökség czimén való végzése magának az igazgató tanácsnak hatáskörét teljesebbé és organikusabbá teszi.

Mindezek után főntebbi javaslatunkat s a főiskolai igazgatótanács szervezéséhez alapul szolgálható terve-

zetünket a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés becses figyelmébe ajánlva, mély tisztelettel vagyunk

Debreczen, 1896. márcz. 17.

A főtiszt. egyházkerületi közgyűlésnek alázatos szolgálói: a debreczeni ev. ref. főgymnasium tanárkara s annak nevében

Dóczy Imre,
igazgató.

Vegyes tanügyi hírek.

* *A közoktatási tanács ügyvivő alelnökévé* Beóthy Zsoltot nevezte ki a király. A kinevezés hivatalos közzététele után mihamar meg fog történni az új tanács összeállítása. A miniszter választása minden tekintetben szerencsés, mert Beóthy Zsolt, minit egyetemi tanár, mint a középiskolai tanáregyesület elnöke s mint tudós és író egyaránt hivatása magaslatán álló ember, a kinek nemes ambíciója az, hogy a modern igények kielégítésével határozottan nemzeti irányban fejlessze tanügyünket és kulturánkat.

* *A II. egyet. tanügyi kongresszus* egyik elnökül *Géresi Kálmánt*, a debreczeni főiskola tanárát választotta meg a budapesti tanárok 1896. márcz. 16-án tartott értekezlete. A kongresszus egyik előadójaul pedig *Dóczy Imre*, a debreczeni főgymnasium igazgatója szóltatott fel.

* *As érettségi vizsgálát reformja* tárgyában márcz. 23-án megtartották a tanügyi körök részéről feszült érdeklődéssel várt enquetet, a melyen Wlassics miniszter elnökölt. A tanácskozás eredménye a következőkben foglalható össze: a) a tagok legnagyobb része a dispensationak bármely alakjától idegen; még ha életbe léptetnék is, jognak soha sem kellene tekinteni, hanem csak kedvezménynek, melyet a vizsgálat elnöke discretionális hatáskörében kivételesen és csak egyesekkel szemben gyakorolhatna; b) az értekezlet majdnem egyhangulag elítéli az érettségi írásbeliéknel megszabott latin scriptumot. Óhajtja, hogy e helyett az abituriensek latinból magyarra fordítsanak és a felsőbb osztályokban a latin stílus gyakorlatokra szánt idő inkább az írók műveinek és szellemüknek megismerésére fordíttassék; c) a francia írásbelire is felmerült és pártolásra talált az a javaslat, hogy a magyar-francia fordítás helyett a tanuló két dolgozat közt választhasson, egy francia nyelvi szabad dolgozat és egy francia-magyar fordítás közt. Mind a két esetben szótár használata teljesen ki legyen zárva; d) még a kisebbség is, mely a dispensatiók mellett felszólalt, illetőleg a korlátolt dispensatiót bizonyos esetekben megengedhetőnek tartja, ezt csak azoknak a tárgyaknak szóbeli vizsgálatára terjesztenié ki, melyeknek sikeres írásbelije kellő alapot nyújt a tanuló érettségének megítélésére és abban az esetben, ha a kormányképviselő és a bizottság egyhangulag a felmentés megadhatása mellett nyilatkoznak; e) végül mint méltányos eljárás szóba került a compensatió kérdése is, hogy oly tanuló, ki egyik-másik tárgyban az arra való tehetség hiányában minden törekvése dacára sem tanusit megfelelő eredményt, de a többi tárgyakban elért szép eredmény miatt elnéző elbánásra érdemes, ne ejtessék el, hanem érettnak legyen nyilvánítható. A miniszter az eszmecsere tárgyát képező kerítésekben határozatot nem mondott ki, hanem a felmerült érveket megfontolás tárgyává teszi és legközelebb minden újabb értekezlet nélkül rendeleti úton dönt.

* *Tanítók és tanulók a kiállításon.* A vallás és közoktatásügyi miniszter a kereskedelemügyi minisz-

terrel egyetértőleg a következő kedvezményeket állapította meg a kiállításra felránduló tanulók és tarférjak részére: A vallás- és közoktatásügyi miniszter elrendeli, hogy a fővárosban az iskolai szünet jun. 15-től szept. 15-ig tartson. A főváros nagyobb iskoláit erre az időre a tanulók számára lakásoknak rendezik be. A tanulóknak csak a takarításért és a butorok kopásáért kell valami csekélységet fizetni. A kiállítás területén kapják a reggelit, ebédet és vacsorát. Vezetőkről az orsz. tanáregyesület gondoskodik. A tanulók a II. osztályon III. oszt. jegyekkel a III. osztályon féláru jegyekkel utazhatnak. Egy tiz esztendősnéi korosabb tanuló három napi budapesti tartózkodása, utazással, lakással, élelmezéssel, belépési jegyekkel együtt kerül: a XIV. zónatávolságból 10 frtba, a VIII. zónatávolságból 7.50 frtba, az I. zónatávolságból 4.30 frtba. Még olcsóbb a népiskolai tanulók ellátása. Ezek barokkokban laknak s ott kapnak ellátást. Az úttok pedig két napi tartózkodással a XIV. zónába eső helyekről sem kerül többé 3 frtnál. Tanítók, kiknek évi fizetése kisebb 400 frtnál, ingyen mehetnek fel a kiállításra.

* *A millennáris tornaverseny* a végleges megállapodás szerint június 2. és 3. napján lesz. A vidéki tanulók május 31-én érkeznek s iskolákban szállásoltatnak el, a versenypróba pedig jun. 1-én délelőtt lesz. Az állami iskolák felránduló növendékei 8-ig kapnak szünetet. — A debreczeni főgymn. tanári kar a maga körében már megállapodott a tornaversenyben való részvétel módzataira nézve. Az intézetek mintegy 50 növendéke fog a versenyre felrándulni három tanár kíséretében. A szegényebb tanulók költségeit az iskola fogja fedezni. Hogy pedig a szűken előirányzott költségfedezet elégtelen ne legyen, a tanári kar május 9-én, a tanulóifjuság millennáris ünneplésének napján, a főiskola udvarán csekély belépti díj mellett tornaünnepély rendezését tervezi, a melyen a millennáris tornaversenyre menő tanulók fogják gyakorlataikat bemutatni.

* *A millennium a népiskolákban.* A közoktatási miniszter megállapította a népiskolákban május 9-én tartandó millennáris ünnepség tervezetét. E szerint az ünnep áll: 1. hálaadó istenitiszteletről a templomban; 2. iskolai ünnepélyről az iskolában; 3. kirándulásból. Az iskolai ünnep programját 17 pontban állapítja meg a miniszter. Először eléneklik a gyermekek a Hymnus két versét; következők az iskolai hatóság helyi elnökének beszéde; 3. egy gyermek elszavalja Inczedy László Ezer év cz. versét; 4. értekezés a honfoglalásról, legalább fél óra; 5. két gyermek Magyarország megkoronázott térképéhez lép, jellemzi Magyarország földjét s elszavalja Lévai Mihály Hazám cz. versét. Azután következnek hosszú sorban Magyarország történetének főbb mozzanatai rövid beszédben és versekben, melyeket a fiúk és leányok mondanak és szavalnak. A 14. pont szerint a tanító felsorolja az ország történetének legkiválóbb férfait, 6—7 percz; 15. a legjobb tanuló társai nevében fogadást tesz, hogy mindig hű fiaik lesznek a hazának. A Szózat két versének eléneklése fejezi be az ünnepet.

* *A tanév és a millennium.* F. é. márcz. 21-én a budapesti középiskolák igazgatói a miniszterium illető osztályával értekezletet tartottak az iskolai év bezárásának határideje és a millennium ügyében. Wlassics miniszter kezdettől fogva szigorú megfontolás alá vette a szünetidő kérdését, mert míg egyrészt azon van, hogy az ifjuság és a tanárok illő módon részt vegyenek az ezredéves ünnepekben, másrészt arra is tekintettel kell lenni, hogy a rendes oktatás és ennek megkívántató

eredménye hiányt ne szenvedjen. A terv ennél fogva az, hogy június 15. előtt ne zárassanak be az iskolák és szept. 25-én túl ne terjedjen a szünetidő. Igaz, hogy az országos tornaverseny jun. 2. és 3-án szükségessé teszi, hogy a főváros iskoláit már előbb lakóházakká alakítsák át. Az elszállásolás módzatairól is ez az értekezlet ad javaslatot.

* *A chicagói nemsetkői tanügyi kongresszus* lefolyását ismertette Somogyi Géza a magyar paedagogiai társaság márczius havi felolvasó ülésén, miközben néhány érdekes észrevételt tett az amerikai tanügyi viszonyokat illetőleg. Így megjegyezte, hogy az amerikaiak nagy buzgalommal igyekeznek mindazokat az újabb paedagogiai eszméket megismerni, a melyek az európai kultúrnépeknél felmerülnek, de ha átveszik, mindig saját viszonyaikhoz alkalmazzák. A mai kultúra összeköttetését a régivel buzgón ápolják. A görög nyelv tanítását a kongresszuson valósággal hevesen védték. Érdekes az a körülmény is, hogy bár az amerikai középoktatás nem oly fejlett, mint a német, — tudomány, ipar, művészet vagy bármily más tekintetben csak oly magasan állanak az amerikaiak, mint más kultúrnépek. Oka ennek az lehet, hogy náluk az elemi képzés mintaszerű; abból indulnak ki, hogy alapos elemi műveltségre minden embernek egyaránt szüksége van.

r. v.

KÖZÉLETÜNK.

A debreczeni ev. reform. egyházmegye közgyűlése.

Debreczenben, f. évi márcz 27-én az egyháztanács termében gyűlt össze a debreczeni egyházmegye gyülekezeteinek képviselője, hogy megtartsa ez évi első rendes közgyűlését. Nem túlnépes, de eléggé látogatott és a mi fő, nyugodt lefolyású gyűlés volt ez, mire nézve nagy hatással volt egyfelől a gyűlés megnyitásánál felköltött ünnepélyes hangulat, másfelől a megelőző délután tartott előértekezlet, mely a fontosabb tárgyakat bizalmasan megvitatta, azok nyugodt és gyors elintézését mintegy előkészítette.

Az ünnepélyes hangulat az esperes imádsága és megnyitó beszéde nyomán támadt, melyekben az ezredéves nemzeti lét nagy gondolata s az ez által felköltött honfi-érzés szólalt meg ékes nyelven s szívből jöve, szívhez szólva, a Gondviselés iránti mély hála — s azon nemes öntudat felemelő érzetében egyesítve a jelenlevőket, hogy a magyar haza és nemzet fennmaradásának, az utóbbi három és fél századon át, egyik leghatalmasabb oszlopa, munkása, a sokáig üldözött s még ma is sok tekintetben mellőzött magyar reformált egyház vala. Sajnálom, hogy ez imádság és beszéd nincs kezeim közt, mert érdemesnek tartanám azokat a becses lap olvasóival szó szerint megismertetni; így csak az egyházmegye nyomtatásban megjelenendő jegyzőkönyvére utalok, mely a közgyűlés határozatából, az említett beszédet és imádságot is egész terjedelmében tartalmazni fogja.

A tulajdonképpeni gyűlési tárgyalás egy szomorú jelentéssel s ennek folytán szükségessé vált intézkedéssel vette kezdetét. Fráter Gyula volt világi tanácsbíránk halálát jelentette most hivatalosan az esperes, igazán mondva róla, hogy kötelességtudó tanácsbíró s a lelkes karnak önzetlen barátja, jó akarója volt; ez utóbbi magyarázza meg azt a nagy szeretetet, a melylyel iránta mindnyájan viseltettünk s azt a mély bánatot,

melyet elvesztése miatt most is érezzük . . . Az üresen hagyott hivatali állását betölteni hivatott szavazatok f. évi május 1-ig küldendők be az espereshez.

Egyházkertületi képviselőül a f. évre Gyulai László, Szele György, Nagy Ferencz és Fráter Barnabás választottak.

Csiky Lajos theologiai tanárnak debreczeni fogházi lelkészszé történt kinevezését azon biztos reménnyel vette tudomásul az egyházmegyei közgyűlés, hogy e szép, de nehéz hivatás a legjobb kezekbe van letéve.

A különböző számadásokról szóló számvizsgáló bizottsági jelentéseket, az 1896-ra vonatkozó költség-előirányzatokat, a közalapbizottság jegyzőkönyveit minden észrevétel nélkül fogadta el a közgyűlés; de már a bajomi egyház azon kérését, hogy közalapi évi járulékát 125 frttal válthassa meg, nem pártolta, mert az egyház lélekszámahoz és vagyoni állapotához mérve az összeget kevésnek találta.

Az egyházmegyei lelkészgyámintézet pénztárból a f. évben kifizetendő gyámdíjak és neveltetési segélyek összege épen 4000 frtot tesz ki.

Az országos lelkészi gyámintézet egyházmegyei pénzkezelőjét, Kovács Lajos pénztárnok személyében, és ellenőrző bizottságát megválasztotta a közgyűlés; de egyszersmind felirt ez intézet végrehajtó bizottságához, hogy a lelkészi fizetésekről szóló kimutatás helyes alapon való elkészítésére f. évi szeptemberig adjon haladékat; mert a lelkészi fizetéseket a jelentő iver alapján kell kimutatni, e jelentő iver adatai pedig, ahány küldöttség által irattak össze, annyi féle felfogás szerint készültek, úgy hogy annak idején az egyházmegyei felülvizsgáló bizottság sem mert azokért felelősséget vállalni s jelentésében kimondta, hogy azokat csak a hely színén s új összeírás útján lehetne kiigazítani; e kiigazítást a konvent annak idején el is rendelte, de megbízottja mind e mai napig végre nem hajtotta. Ily bizonytalan s a valóságnak sok tekintetben meg nem felelő alapon mutatni tehát ki a lelkészi fizetéseket semmiféle szempontból sem volna jó; most hirtelenében pedig külön küldöttséggel jártni be az egész egyházmegyét a kiigazítások eszközzése végett nagyon költséges volna s ezért kért a közgyűlés határidőt, hogy a nyáron a minden gyülekezetben megforduló egyházlátogatóság egyöntetű elvek szerint végezhesse a jelentő iver kiigazítását s hogy ezeket az őszi egyházmegyei közgyűlés felülvizsgálhassa. Annak, hogy e kérelem teljesíthessék — felfogásunk szerint — mi sem állja útját, mert az országos gyámintézetre nézve az a fődolog, hogy az évi járulékok, az alapszabályszerű határidőig t. i. nov. 1-ig befolyjanak; mivel pedig a debreczeni egyházmegye közgyűlése még 1895. őszén kimondta azon elvet, hogy az egyházmegyei összes lelkészekre eső belépési és tagsági járulékot az egyházmegyei gyámintézet pénztára fizesse: a szeptemberben elkészítendő s a végrehajtó bizottság általi felülbírálandó kimutatás szerinti összeget *azonnal* fel lehet minden nehézség nélkül küldeni a földhitelezetethez.

A vallás és közokt. m. kir. Miniszter ur az egyházmegyei tanítói gyámintézet alapszabályait — melyek ez uttal először terjesztettek fel a szokásos jóváhagyási záradékkal ellátás végett — azzal küldte vissza, hogy mivel a tanító már az 1875. XXXII. t. cz. 32. §-ában foglaltak szerint sem lehet az országos nyugdíjintézet mellett egy másik hasonló intézetnek köteles tagja s mivel egy hasonló esetben már ez értelemben határozott: állaspontjától most sem térhet el s csak annyit enged meg, hogy a kántortanító kántori fizetése erejéig

lehesse köteles tagja a felekezeti tanítói gyámintézetnek. Ez ügyben a közgyűlés úgy határozott, hogy mivel az országos nyugdíjintézetnél sokkal előbb keletkezett tanítói gyámintézet alapszabályait, mint az ezt fenntartó tanítók felekezeti felsőbb hatósága, az egyházmegye közgyűlése erősítette meg mindig és így legutóbb is s megerősítette mindenkor azzal a szakasszal, mely azt mondja ki, hogy az egyházmegye gyülekezeteiben hivataloskodó minden tanító köteles tagja ezen intézetnek, mivel továbbá sem a miniszter ur által hivatolt törvényszakasz, sem az ezt módosító 1891. XLIII. t. cz. nem tartalmaz ez irányban semmiféle tilalmat: tehát az egyházmegye önkormányzati jogával élve, a miniszteri leiratban kifejezést nyert s ez önkormányzati jogkört érintő felfogáshoz nem alkalmazkodhatik; hanem felhívja a tanítótestületet, hogy felekezeti gyámintézetét tisztán egyházmegyei megerősítés alapján és felügyelet mellett tartsa fenn ezután is, még pedig a kötelező belépést kimondó szakasszal, mint a hogy már 30 évnél hosszabb idő óta fentartotta és felvirágoztatta.

A bihari egyházmegye azon határozatához, hogy az egyházközségi közgyűlés a 2000 léleknél kevesebbet számláló egyházakban is képviselői alapon szerveztessék, a közgyűlés pártolólághoz járult.

Érdekes elvi vita folyt ezután a felett, hogy a presbiterium javaslatát el nem fogadó, de megfélebbezett *egyházközségi közgyűlési határozattal szemben* milyen jogköre van a felsőbb hatóságnak. Okot erre két eset szolgáltatott. Egyik az, hogy a tépei egyház iskolát akar építeni, de a meglevő iskolatelek oly nyomorúságosan kicsiny, hogy a presbiterium e telekre egy ezrekbe kerülő, modern épületet emelni egyáltalában nem kíván, mert ez az egyház és iskolaügy világos károsodását vonná maga után. Az iskola szomszédságában kapna és meg is akarna venni egy üres nagy telket, melyből iskolai telkét kiegészíthetné, a fennmaradó részt pedig eladhatná, úgy hogy a vételárnak legalábbbb fele megtérülne. De az egyházközségi közgyűlés többsége e telekvételt megtagadó határozatot hozott, mit a kisebbség az egyházmegyéhez megfélebbezett. Az egyházmegye közgyűlésén kétféle felfogás nyilvánult; az egyik szerint a felsőbb hatóságnak csak ahhoz van joga, hogy az egyházközségi közgyűlés határozatát vagy jóvá hagyja, vagy jóvá *nem* hagyja; a másik szerint ahhoz is joga van, hogy imperative intézkedjék s a fellebbező kisebbség indokolt óhajta szerint döntsön. Az adott esetben szótöbbséggel, az utóbbi felfogás érvényesült, midőn a telek megvétele mondatott ki, azon indokolással, hogy a felsőbb hatóságnak joga és kötelessége az egyház anyagi érdekei felett őrködni s ha ez érdekeket veszélyeztetve látja, e veszély elhárításáról az egyházközségi közgyűlés határozatának egyenes megváltoztatása által is intézkedni.

A másik eset az, hogy a bajomi presbiterium az esketési stólának egy bizonyos összegben megváltását határozta el, de az egyházközségi közgyűlés ehhez nem járult hozzá, mire a lelkész az egyházközségi határozatot megfélebbezte. Itt már a megfélebbezhetés elvi kérdése szolgált a vita tárgyául; egyik rész azt vitatta, hogy az ily ügy is megfélebbezhető s benne az egyházmegye érdemileg dönthet; másik rész a törvény 253. §-ára támaszkodva, a mellett érvelt, hogy díjlevél megváltatásról lévén szó, a törvény világos szavai szerint az *egyházmegyei közgyűlés döntő ítélete alá* az ügy csak akkor bocsátható, ha azt az egyházközség elfogadta; mivel pedig itt az egyházközség nem fogadta el: tehát felebbezhető sem lett volna. A dolog így döntetett el,

hogy a közgyűlés érdemileg határozott, a stóla-megváltást helyben hagyta, de csak az elnökök szavazatainak súlyával.

A társsegyházmegyéek jegyzőkönyveiről szóló jelentés alapján a közgyűlés felír az egyházkerülethez, hogy a 15 kros nyugdíjadó eltörlése iránti lépések megtétele tárgyában a konventet sűrgesse meg.

Ezeket tartottam a gyűlés tárgysorozatából kiemelhetőknek, mint elvi jelentőségű vagy közérdekű tárgyakat, a többieket mellőzöm, csak azt említem meg, hogy délután a bíróság tárgyalta közigazgatási ügyeket; közben pedig derült hangulatban lefolyt közebed volt, melyen György Endre egyházkerületi tanácsbíró urat is, mint szívesen látott vendéget, magunk közt tisztelgettük s érette, mint a reform. lelkészi kar anyagi helyzete javításának előharczosáért poharat üríthettünk.

Magyar ref. egyházmegye az Egyesült-Államokban.

Ennek a közleménynek bizvást adhattam volna ezt a címet is: „*A minék én nem tudok örülni*“; de gondolám, kit fog majd e b. lap t. olvasói közül érdekelni, hogy minék *tudok* vagy *nem tudok* én örülni? Elhagytam hát az eredeti címet s vettem egy alkalmast *Amerikából*, azaz hogy Harsányi Sándor úrtól (lásd e lap ez évi 7-ik sz.).

Hanem itt mindjárt ki is jelentem aztán, hogy biz én mégis csak „*nem tudok örülni*“ az *amerikai ref. magyar egyházmegye megalakulásán*.

Szinte látom, hogy tengeren túl és innen mint vonulnak össze a szemöldökök s mint zúg felém a kárhoztatás zord ítélete e valóban hallatlan, lelketlen s érzéketlen kijelentésre.

Azonban engedjenek meg a földgömb mindkét oldalán lakó szeretett hitsorsosaim s ne ítéljenek el, mert hiszen ha kezeiket szívökre teszik, azonnal lesznek bizonyára sokan (legalább az ezredéves Magyarországon kell, hogy legyenek), kik hasonlóképp vélekednek, mint én. Mert az a fentebbi vélemény-nyilvánítás nem azt a 10 pontot akarja helyteleníteni, a mit az Amerikában élő 6—8 lelkesült magyar ref. lelkész alkotott, hanem kifejezése akar lenni annak a bizonyára *érezett*, de senki által nem nyilvánított megütközésnek, hogy *Amerikában*, illetve csak az *Egyesült-Államokban* „50—60,000 magyar protestáns él, leszakadva az egyetemes magyar prot. egyház testéről“ (Prot. Egyh. és Iskolai Lap 1896. 7-ik sz. 107-ik lap).

Hát kérem alásan, ha az az óriási szám nem amerikai nagyítás, úgy az felette szomorú dolog; s mert (valószínű) nem tarthatom azt nagyításnak, kérdem: lehet-e tehát igaz magyar embernek örülni azon, hogy *megalakult az amerikai ref. egyházmegye?!* Örülni akkor, midőn e szép magyar hazában fél, egész vagy néha *két vármegyét* is találunk, hol nemcsak ref. egyház nincs, de még csak magyar szót sem hallunk majd, ha ez ezredéves hon megtartásáért hálát mond a nemzet megtartó Istenének!

Sokat, nagyon sokat szeretnék és tudnék e tárgyról írni, de czélom nem az *írás* s mivel úgy hiszem, hogy az általam is igen nagyra becsült amerikai lelkésztársak s e lap t. olvasói is megértették, mit akarok: azzal fejezem be ez igaz magyar prot. szívből fakadt fölajdulást, hogy én az *amerikai lelkészek misszióját egyedül abban látván, hogy ők a „leszakadt testrészt“ gyógykezeljék úgy ama „gileádi balzsammal“, hogy még egyszer összeforrhasson az anyatesttel*, vagy, mellőzve e sánta hasonlatot, ti hozzátok fordulok „sorsüldözött“ (Harsányi úr a „Prot. árvaházi naptár“ 1896-iki folyama 92. lap)

amerikai hitsorsosok! Ha a ti *hitetek* megtartott titeket *ott*, a nagy fény és nagy sötétség közepette, próbáljátok meg, vajjon ez a *hit* nem hozna-e titeket haza, hogy velünk együtt énekeljétek hazánk magasztos ünnepén:

„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely,
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell!“

Dixi et salvavi animam meam!

Csermő (Aradmegye), 1896. márcz. 3.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkésztanító.

NEKROLOG.

Szikszay János,
Iázárii lelkész.
1846—1896.

Maholnap megjelenik a Iázárii ref. egyház pályázata a lapok hasábjain. Maholnap be lesz töltve az elhunyt pásztor üresen maradt helye a kis templomban s az elhagyott parókián. S a pályatársi s baráti kegyelet, a hálás híveknek bánatos megemlékezése még mindeddig nem róvta le tartozását az iránt, a ki a temetőkerben csendesen pihen. A halál mindent kiegyenlít, de a szegény református lelkész iránt époly igaztalan, mint maga az élet, mely folytonos csalódásai közt hányja-veti tört reménységi omladékán, mint a pálya maga: „melynek bére, ége több, mint Nessus vére.“

Egyházunk nagynevű vezérei, ti a kevés gazdag egyházakban szolgáló boldog ref. papok, a késő elismerés virágaival fedjétek a névtelen hősöknek, a sorstól méltatlanul jutalmazott, de híven küzdő pályatársaknak korán felhantolt sírjait. Ti hasonló helyzetben szenvedő, oly sok elfeledt kis egyházak egykor nagyreményű oly sokszor elfeledt papjai, egy könnyel, egy égő könnyel áldozatok az elhunyt bajtárs emlékének.

Azzal áldozok én is neked, elhunyt barátom, s midőn téged siratlak, ki előkelő polgári családból, egy fényes városból kiszállva, kitünően folytatott tanulmányok után egy negyedosztályu kis egyházban, egy félreeső faluban találtál munkatért s kevés híveid ragaszkodása által enyhítve szenvedted pályádnak fájó töviseit s szerető szíved rideg nőtlenségre kényszerítve, egyedül jártad meg az élet útjait: megsiratom a többi még szenvedő és küzdő pályatársakat is, a kik az élettől és a magyar református egyháztól nem vettek a tiednél nagyobb pályatért, csak az Illyés palástját s a koldusbotot. Megsiratlak titeket pusztuló kis negyedik osztályu egyházak, kik hasztalan roskadoztok a fényes gyülekezetek adójának négyezeres terhe alatt, s nem tudtok a magatok erején megépülni soha. És megsiratlak téged is, te harmadfél millió lelkes, 100 meg 100 millió értékű vagyonnal, fényes nevű Mózesekkel, Áronokkal, hatalmas oszlopemberekkel bíró nagy magyar református egyház, ki nagy szabad szellemed, magas míveltséged, tiszta evangéliumod mellett éhezni és nyomorogni hagyod hivatalnokaidat, a magasságos Istennek szolgálóit, a magyar szabadság és emberi haladás profétáit és elpusztulni engedted templomaidat, a nemzeti nyelv és nemzeti géniuszt oltárait.

Magyar hazám, magyar ref. egyházam, sok hív polgárid és sok hív szolgálid közül nem volt utolsó az, kit *Szikszay Jánosban* elvesztettél.

* * *

Szikszay János született Nagy-Bányán, előkelő polgári családból az 1846. évben. Szülei Szikszay János városi tanácsos és Nyirő Beáta valának. Elemi iskoláit és a gymnasiumot Nagy-Bányán, az akadémiai tanfolyamot Debreczenben végezte. Majd 1871. őszétől 1872. tavaszáig felső-bányai, 1872—1876-ig avas-ujvárosi káplántanító. Innét Lázáriba távozott, hová rendes lelkészi szolgálatra hívták. Itt élt s lelkészkedett s szenvedett 20 hosszú esztendeig, itt halt meg jan. 19-én boldog, csaknem egy szempillantás alatt való halállal, a vasárnap istenitiszteléhez készülődve, mint katona a harcmezőn.

Temetése nagy közönség, kevés pályatársi és rokonainak részvétele mellett január hó 21-én történt. A templomban Molnár Lajos kis-peleskei lelkész és tanácsbíró, a sírnál Hajdu Zsigmond batizi lelkész és aljegyző beszéltek.

Elmaradt özvegy és árva nem kísérte a gyászos koporsót. Szikszay János nem tette le a hármasszerzetesi fogadalmat, de megtartotta. Mint annyian megtartják mind a hármat napról-napra többen kis egyházban nyomorgó lelkészeink közül. Pedig szeretett, mert lehetetlen, hogy ne szeretett és ne csalódott volna az, a kit hívei olyan nagyon szerettek. . . . És épen ez volt a balsam-ír, a mely az önért és méltatlanság által tépett sebét enyhítette. Lelkiismeretes, buzgó és panasztalanul hű gondviselője volt a kis egyháznak. Csak mi tudtuk, hogy szenved és elégedetlen, hogy az önértés, erős férfi roskadozni készül. Azt, hogy jobb sorsot érdemelt volna, minden ismerői elismerék.

Egy kis negyedik osztályu ekklezsiában kellett pályáját megfutni annak, a ki születése, műveltsége, tehetsége által többre — sokra látszott híva, de a ki azért a kevesen is hív vala. A ki oly hithűséggel ragaszkodott vallásához, oly meleg szeretettel dobogott szíve Debreczen és egyházunk nagyjai felé, a ki egyházunk ügyét a tollal is szolgálta s a külföldiek anyakönyvezését illető cikkével a legszélesebb körű figyelmet kelté. S ha van egyáltalában párt közöttünk, mely egyházunk nagy romlásának megörvösölését tűzte ki feladatául, ha vannak egyesek, a kik a magyar ref. egyház megépítése felől ábrándoznak: azok is, mi is vesztettünk benne.

Szikszay János előkelő műveltsége, szép tehetsége, híveinek szerete nem mindegyikünk osztályrésze. Csalódása, tört reményei, nélkülözése sokónké. A köny, a melylyel bús emlékének áldozunk, egyformán megillet.

Azzal áldozok emlékednek, eltávozott barátom.

Azzal áldoz nek, harmatkönnyel illatos tavasz! Szállj le Nagy-Bánya városának ormiról és virággoddal borítsd be érdemes fiának sírját a lázárú temetőn.

Szelid emlékezet, örködj híven fejfája fölött!

Magyar föld, ringasd szeliden a fájó szívet a halál után!

Magyar ref. egyház, nyujts jobb sorsot hű szolgálóidnak életökben!

Ferenczy Gyula.

IRODALOM.

A debreczeni grammatikus.

Válasz Benke István úrnak.

(Folyt. és vége.)

S aztán a mult izben arra sem czéloztam, hogy a magyartalan kifejezések egyre-másra kiáltanak felénk. Így p. o. az 5-ik lapon: „alapigénk egészen talál reátok.

Talán magyarosabb így: alapigénk találóan illik reátok. Nehogy ismét általánosítsam, meg kell jegyeznem, hogy a „talál“ ige használata más esetben és más szavakkal igen magyaros, p. o. Az erdész az erdőben a vadorzókra talált, fegyverét elsütvén, az kettőt talált. Ha jól tudom, az új nyelvtan is megemlíti az *igevonzatot*, s a ki ez ellen vét, bizonynyal megtöri a magyar nyelv törvényeit. P. o.:

B. I. szerint:

Ne avatkozzál olyan dolog intézésébe, a mi hozzád nem talál. (100.)

Censor szerint:

Ne avatkozzál (ne ártsd magad) olyasmibe, a mi nem tartozik rád.

Aztán ismét a 123. lapon: „találnánk-e beszédet a köveknél?“ Én ezt így írnám: nézzük meg csak, szóra hozhatjuk-e a köveket. Miféle vonzat ez: „erre a czélra legjobban megfeleltek a tiszta és szeplő nélkül való bárányok“, megfelelek a hozzám intézett kérdésre, de már ezt így fejezem ki: „megfelelek a rám bízott feladatnak.“ A 21-ik lapon olvassuk: „Kigyók igen nagy számban voltak és vannak azon a földön, a hol Jézus élt; a forró, homokos talaj és kopasz, terméketlen sziklák éppen *megfeleltek nekik*.“ Dehogy feleltek meg nekik azok a sziklák! Azok a sziklák épen nekik valók voltak. Hallottunk-e ilyen vonzatról „becsületes, tisztalelkű és jó emberekknek nőjetei föl“ (65. l.) jó emberekké nőjetei föl. Azt hallottam már, hogy hozzá rugott valamihez, de azt nem igen, *hozzá sugott* (136. l.), mert nem sugok valamihez, de így mondjuk: valamit sugok magának. „Katonáinak lövést parancsolt (tüzet vezényelt).“ De elég legyen ebből is ennyi, hogy fényesen igazoljuk álláspontunkat. Nem! bizonynyal nem szörszálhasogatás, nem a kákán is csomó keresés ösztönzött minket, de agyontiport nyelvünk jajgatása adta kezünkbe a tollat. Hány, de hány ilyen teljesen magyartalan kifejezést mutathatnánk be, de elállunk annak előhordásától. Csak még azt igazoljuk pár példával, hogy a mondatszerkezet a mondatban szabályai s a magyar nyelvérzék ellenére csakugyan fogyatékos. Fogyatékos marad az még akkor is, ha szerző úr azokat a mellékmondatos, igeneves, s ki tudja miféle nyelvtani szabályokat hozza is elő a maga védelmére. Nagyon jó kaptafa az, de bizony, ha ráhúzza az ő mondatait: ránczosak maradnak. Azt hiszi, hogy ily szerkezettel fölszerelve irmodorát, a gyermek könnyebben megérti. Merőben tagadom. De beszéljen maga az élő példa:

B. I. úr szerint:

Dolgaikat elhanyagolták s minden gondolatuk egy festett ábrándképen — minővel gyermekeket is szoktak mulattatni — és azon a tárgyon volt, a mi fölött veszekedtek. (136.)

Censor szerint:

Dolgaikat elhanyagolták s minden gondjukat a gyermekek mulattatására szánt, festett képre s a veszekedést előidéző tárgyra irányoztak.

Kevés idő múlva az újságok egy nagy, véres ütközetről hoztak híreket, melyben a harczosok közül sokat megöltek és megsebesítettek. Valaki a hirlapot, melyben a csatatéren elesettek neveit is lehetett olvasni, a kis leányokhoz is elvitte.

A lapok nemsokára aztán híreket közöltek ama nagy és véres ütközetről, melyben sok harczos elesett és megsebesült. Valaki a csatában elhullottak névsorát a kis lányokhoz is elvitte.

Egy napon egy koldus ment hozzá s alamizsnát kért. A király azt mondta a kéregetőnek, hogy nekik

Egyszer valami koldus fordult hozzá alamizsnáért. A király így szólt a kéregetőhöz, hogy az ő s egész

B. I. úr. szerint:

és a velők levő egész kíséretnek csak egy kenyérből áll az egész eleség. (147. l.)

Igy Salamonra — a mely név eredetileg békét jelent — várakozott az Ur templomának építése. (112. l.)

Censur szerint:

kíséretőknek összes elesége csak egy kenyér.

Igy tehát az Ur templomának építése Salamonra várakozott, kinek neve eredetileg békét jelent.

Nem veszem tovább igénybe az olvasó türelmét. Bezárom ez önvédelmet. Az olvasó láthatja B. I. úr púpját, az enyémet is. Választhat tetszése és ízlése szerint. Nem vezetett ugynev. Rechthaberáj, mely minden áron keresi és fentartja a maga igazát, még akkor is, ha az ő igaza tulajdonképen nem igaz. Nem is mentem volna bele ily részletekre kiágazó vitába, ha B. I. úr a maga válaszában azt nem lobbantja a szememre, hogy szórszálhasogató vagyok, ki mindenütt, még a kákán is csomót keresek. Távol tőlem minden ilyes igyekezet. Én nem vonom azt kétségbe, hogy B. I. úr egyes, máshol megjelent cikkeiről ez vagy amaz kedvezően nyilatkozott. Még azt is megengedem, hogy az elismerést megérdemelte. Még műszavakat is küldhetett be Szarvas Gábornak. Irhatott a Nyelvőrbe szakszerű cikelyeket. De mindez reám, mint bírálóra nem tartozott. Én bírálatom megírásakor nem vehettem figyelembe azt, hogy a t. tanár úr hol lakik, minő anyagi áldozatokat hozott, mennyire elfoglalták tanári s másnemű hivatalos és nem hivatalos foglalkozásai. Én csak az ő könyvét vettem elő, azt olvastam, azt bírálhattam. Minő eredménynyel, azt az olvasóra bízom. De annyit lelkiismeretesen mondhatok: nem vezérltet sem elfogultság, sem semmiféle ellenszenv, sőt, habár ezt B. I. úr kétségbe vonja, az igazi jóakarát s a magyar nyelv tisztelete. Ne vegye bár figyelembe a debreczeni öreg grammatikusnak észrevételeit, erős a hitem, hogy az Isten országa IV-ik kötete magyarosabb nyelvezetben lép a közönség elé. Ne kedvetlenítse el ez a bírálat, sőt inkább, mint még ifju tanárt, lelkesítse, hogy jobbat mutasson föl. Igyekezzék kerülni a hevenyészett fordítást. Inkább kevesebbet, de jót. Most béke velünk. Ha tetszik, előtte a tér, még válaszolhat ezekre is, a miket Censur most elősorolt. Nyugton lehet, mert a debreczeni grammatikus, miután expectorálta magát, a vitába többé nem bocsátkozik, de azt nem tilthatja meg, ha netán más valaki veszi föl a keztyüt s védelmére kél. Nem volt meddő e vita. Én is tanultam Öntől, s talán mindketöntől mások is. Azzal bucsuzom el: „Excelsior! Excelsior!”

Censur.

Értesítés. „Krisztus az én életem” című egyházi beszédeim t. előfizetőit s az egyházi irodalom iránt érdeklődő magyar protestáns közönséget ezennel tisztelettel értesítem, hogy beszédeim második kötete, — mely szt. háromság vasárnapjától adventig terjedő időszakra vonatkozó predikációkat, reformáció ünnepi, hálaadó, koronázási, millenniumi, konfirmáció sat. beszédeket tartalmaz, — sajtó alatt van, s legkésőbb május hó elején, ha Isten úgy akarja, egy kötetben t. megrendelőim kezéihez jutand. Szolgáljon ez egyszersmind feleletül mindazoknak, kik beszédeim sorsára vonatkozólag hozzám kérdéseket intéztek.

A kik még az I. kötetnek árával hátralékban vannak, azokat újra sürgetve kérem, hogy kötelezettségüknek eleget tenni ne késsenek.

A kik az első füzetre előfizettek, illetőleg azt meg-

rendelték, azoknak a II. kötetet is meg fogom küldeni; ha ezek közül valaki a II. kötetet bírní nem óhajtáná, szíveskedjék azt velem levelező-lapon tudatni, hogy ily formán a postai szállítási díjat megtakaríthassam.

A II. kötet előfizetési ára füzve 2 frt. Bolti ára 50 krral magasabb lesz. Csinos bőrkötésben is kapható lesz 2 frt 60 krért.

A ki e művet kötve akarja bírní, levelező-lapon vagy az utalvány margóján jelentse szándékát. A bekötési ár ily alacsonyra, természetesen, csak tömeges megrendelés mellett volt szabható.

Köszönetet mondok lelkésztársaimnak, különösen a legújabbban jelentkezett református testvéreknek, kik beszédeim megjelenését, szíves támogatásuk által lehetővé tették.

A világi urak közül — sajnos — még mindig igen kevesen érdeklődnek jelen, magán áhíthatosságra is szánt munkám iránt.

Kiváló tisztelettel s testvéri üdvözlettel.

Sopron, 1896. febr. 22.

Zábrák Dénes, ev. lelkész.

Magyar írók élete és munkái. Irta Szinyei József. A IV. kötet legújabb, 8-ik füzeté csupa Horváth, vagy Horvát nevű írókkal foglalkozik. Protestáns egyházi és iskolai szempontból bennünket közülök a következők érdekelnek közelebről: András (szchárosi) énekszerző; Gáspár, marosvásárhelyi tanár; a pálóczi Horvátok; takácsi Horváth János ág. ev. lelkész, ugyancsak H. János b. csabai ág. ev. algymn. igazgató; József, pápai theol. tanár; ugyancsak József, csurgói főgymn. tanár; Mihály, lepsényi ev. ref. lelkész.

KÜLFÖLD.

Amerikai levél.

Tekintetes Szerkesztő Úr!

Élénk figyelemmel mondhatnám a legmelegebb érdeklődéssel kísértem nyomon hazai reformált egyházaink kebelében megindult belmissiói mozgalmak alakulását, fejlődését, s minden olyan mozzanatot, mely ezzel kapcsolatban a hitélet föllevenítésére, az evangéliumi református öntudat erősítésére, a protestáns szellem ápolására szolgáló eszköz gyanánt arra hivatott tényezők által megragadtatott.

Módomban van összehasonlítást tenni a prot. öntudat erejének hazánk népénél, s az itteni angol és német reformátusság körében való működése közt, valamint szemlélni azon áldásos hatást, gazdagon gyümölcsöző eredményt, melyet a belmissiói ténykedés intenzív gyakorlása a gyülekezeti, az egyházi és egyháztársadalmi élet mezején eredményez.

S mivel a magyar prot. egyházak jövőbeli fennmaradásának vitális érdekeit tudom ahoz a kérdéshez kötvé lenni, hogy a belmissiói tevékenység és a cura pastorális helyesen és okszerűen gyakoroltatik-e, épen azért nem gondolnám, hogy haszontalan vagy teljesen felesleges munkát végezek, midőn a szerzett csekély tapasztalatom alapján a kérdéshez hozzá szólok. Nem is annyira azt akarom én itt előadni, hogy mily irányban folytatom én ezt a munkát, mint inkább negatív oldalról szemlélem a dolgot, nevezetesen mi amerikai magyar ref. lelkészek szomorúan vagyunk kénytelenek tapasztalni, hogy az odahaza megindult ugynevezett evangelizáció áramlata a mi egyházaink belbékéjét is több helyen

földulta, s külön secták alakulására adott alkalmat és okot. Természetesen ez nem szól az evangelizációról általában, mert ennek okszerű gyakorlása csak üdvös állapotokat eredményez, hanem vonatkozik arra a munkára, melyet egyes egyének, arra hivatott tényezők, tehát az illető gyülekezetek lelkszeinek megkérdezése nélkül, mintegy azok háta megett, a gyülekezeti jó rend és figyelem megbontásának veszélyére folytatnak, a nélkül, hogy az erre megkívántató eszközöknek és képességeknek csak megközelítőleg is birtokában volnának.

Itt van bizonyosságul előttem egy hangzatos röpirat, melynek czime: „*Hol az igazság*“, melyet egy s. norwalki, magát „evangelistai missionárius“-nak nevező, különben a bibliai képzettségnek teljesen híjjával levő egyén adott ki „az amerikai magyar ref. lelkszek, különösen Harsányi Sándor clevelandi lelkséz ellen.“

Az egész 16 lapra terjedő mű, irányát tekintve annyira kezdetleges, a Bibliából kikapott érveit tekintve oly járatlan kezekre, vall, hogy benne a féltudákos evangelista a maga leplezetlen mivoltában áll előttünk.

De a dolog megértésére, előzetes tájékozásul elő kell itt adnom egyet-mást az itteni u. n. evangelisták viselt dolgairól.

Körülbelül 5 vagy hatan vannak ők, kik felbérelve a magyar reformátusokat préda gyanánt tekintő idegen felekezetek, minő a methodisták, episcopalisták, salvation army-k s a protestántizmus más árnyalatai által, törbe akarják ejteni hangzatos jelszavakkal, üres frázisokkal józan magyar ref. népünket, megtartva persze a külszint, s elhallgatva, hogy ők idegen pásztorok megfizetett bérenczei. Befurakodnak itt is nagy magyar kolóniákra, s minthogy itt a felekezetek propagandáinak szabad tér van hagyva, orczátlanul úzik a vásárt. Magokat — a mi jellemző — első magyar reformátusoknak nevezik, de perhorrescálják a kálvinista nevet, mint az a röpiratból is kiténik. Nyiltan hangoztatjuk, hogy nekik nem kellenek papok, mert azok között egyetlen igaz Krisztus hívő sincs. Ha a dolog nem volna oly annyira szomorú, mint a milyen az tényleg, úgy azt mondanám, hogy komikus conclusióra jutnak a kálvinista név elvetésével s a református név megtartásával, mert egyedüli profétájoknak Szabó Aladárt tartják, ki többször hangsúlyozta, hogy ő nem kálvinista, hanem Krisztus hívő. Hivatkoznak arra, hogy Szabó A. úr is nyiltan hirdeti, hogy a magyar kálvinizmusban nincs igazi evangéliumi szellem, nincs református öntudat. Miután tehát ők Szabó A. követői, következetesen separálják magukat a hivatalos magyar ref. egyházaktól, mint a melyeknek körében a legjobb akarat, legtisztább szándék mellett sem juthatni el a valódi krisztusi tudomány magaslatára, szent-életre, tiszta erkölcsiségre, s az evangéliumban megígért örök életre.

E kegyelmi ajándék megnyerése a Szabó A. úr tanítványainak s követőinek van fenntartva, kik az újjászületés *külsőleg* is kiabrázolt ténye által egy új felekezet tényleges tagjainak tekintik magukat.

Huzamos ideig állottam levelezésben egy ilyen evangelistával s alaposan kiismertem egyfelől ravaszságukat, másfelől ferde gondolkozásukat. Az ide vonatkozó adatokat voltam bátor felhasználás végett Nt. Eröss L. p.-ladányi lelkséz úrnak megküldeni.

Igen jó bizonyosságok azok arra nézve, hogy képzetlen, a szentírás mélységes tudományában teljesen járatlan u. n. evangélisták működése ref. anyaszentegyházunknak nem hogy javára, de határozottan kárára van, mert bomlasztja a belső békét, lazítja a fegyelmet, gyengíti az egységet, s alkalmat ad farizeuskodó, az

anyaegyházról separáltan élni kívánó felekezetek alakulására. A ki a „Kis Tükört“ egy kevésbé olvasta, a Bibliát néha napjában kissé forgatja, a Keresztyént járhatja, az már mind belső képességet érez magában az újjászületésre, s ekkép az evangelistai tiszt reményteljes folytatására. Csodálatos, hogy az érintett s érdekelt egyének nem akarják észrevenni — megengedem, hogy jóhiszeműleg inscenirozott s a legnemesebb intentióktól vezérelt — munkálkodásuknak destructiv hatását és eredményét.

Ezek az újjászülöttek nem járnak református templomba, holott arra alkalmuk volna, hanem esténként összejönnek egyik másik „megtért“ házánál, s a kire a „szentlélek reászáll“, az elkezd magyarázni a Bibliát, nem állhatva ellent a belső sugallat nyomásának! Ha az evangéliumi szellem, a református öntudat ilyen separaticus, s a mellett farizeuskodó tendenciákban domborúl ki, akkor az szerintem nem építi, hanem rombolja a magyar református Siont.

En a rendelkezésemre álló eszközök minden erejével munkálkodom a vallásosság ébresztésén, a református öntudat erősítésén, s a szent ügynek szolgálatot vélek tenni akkor, midőn ott, hova az általam hirdetett evangélium igéi el nem hatolhatnak, ott ébresztő és építő vallásos iratok terjedését teszem lehetővé, de nem habozom nyiltan kijelenteni, hogy erre alkalmas eszköznek a Kis Tükört nem merem tekinteni, sem a Keresztyént, sem a Hajnalt. Jó lélekkel mondhatom, hogy egy év leforgása alatt híveim közt mintegy 200 darab árvaházi naptárt, sok bibliát, énekes könyvet, rengeteg Koszorú füzetet, s megszámlálhatlan mennyiségű vallásos könyvet terjesztettem közel 400—500 frt értékben, de a Kis Tükört, s ehhez hasonló irányú, híveink közt csak a hypocrizmust s a gyülekezeti tagok közt a meghasonlást propagáló iratokat egyszerűen nem óhajtom terjeszteni a fent elősorolt okokból. Nem vonok le semmit Szabó A. úr érdemeiből, elősmerem lelkesedésének tisztaságát, kezdeményezéseinek nemes intentióját, de őszintén fel kell mutatnom a nálunk előhozott gyümölcsöt is, mint egyik szomorú eredményét a rosszul felfogott, helytelenül alkalmazott belmissiói tevékenységnek.

Ezeket szükségesnek tartottam elmondani.

Harsányi Sándor,
clevelandi missiói lelkséz.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

19. A badalói egyház története.

(Folyt. és vége.)

Az 1883-ik évben részint, mert az egyház gazdálkodásából származó termények elhelyezése és biztossága szükségessé tette, részint mert az egyházi takarékpénztári intézmény megalakítása közőhajtás tárgyát képezte, egy magtár épület emeltetett kő és téglából, emeletre vasbádóg fedéllel, 1200 frt költségen. Ennek elkészülte után következő 1884. évben önkéntes adakozás folytán megalapított az egyházi takarékmagtár 82 köből megajánlott buza és tengerivel, oly czélzattal, hogy az folytonos gyümölcsöztetés által oly tökévé szaporittassék, hogy annak évi kamatai a behivatalnokok terménybeli fizetését idővel fedezzék. Ez intézmény azóta czélját nem tévesztve fen áll, már 223 köből buza és tengeriből és 362 frt pénzalapból.

Az 1885-ik év az egyház történetében hosszú időkre emlékezetes marad. Ugyanis a belhivatalnokok fizetését az elavult, korszerűtlen és mondhatjuk igazságtalan khárta alapján szolgáltatta ki az egyház közönsége még mindig, mely körülmény sokszor elégedetlenségre, méltatlankodásra adott alkalmat. Ezen segítő az egyház előljárósága, a közönség élénken nyilvánult közökhajtására oly belhivatalnoki díjlevél készítését határozta el, mely a birtok alapra legyen fektetve. A fizetés-módozat a katasteri iveken látható birtok állapot szerint állapítván meg, a szabályszerű díjleveleken a lelkészi hivatal részére — pénzürtékre számítva minden nemű fizetést — 1074 o. é. frt, a tanítói hivatal részére pedig 597 frt fizetés biztosított. E fizetést, mint a legigazságosabon nyugvót az egyház tagjai panasztalanul, s a rossz gazdasági viszonyokhoz képest eléggé pontosan teljesítik.

Nem lehet e rövid történeti rajznak czélja apróra felsorolni az egyházi tevékenység minden egyes részletét, mert hogy az egyház földbirtokának művelése, az egyházi épületek jó karban tartása körül a szükséges teendőket évről-évre szorgalommal ellátja, az önként érthető. De nem hagyható említés nélkül, hogy az 1893. évben az egyház romladozó templomának és tornyának megújítására fordítá minden erejét. Ugyanis a század elején épült templomának kőfalai veszélyesen megrepedeztek, a templom és torony zsindeletetözete leszakadással fenyegetett. Ily körülmények közt az egyház önerején templomát vasbádoggal, tornyát fehér bádoglemezzel megújított alakban befedette, új menyezetet készített s a templom és torony külső falát kőszinre kifestette, mindezt mintegy 3000 frt költséggel.

Ez idő szerint a régi elöcskult lelkészi lak megújítása s a még javítást igénylő iskola és szárazmalom tetőzetének befedezése képezi az egyház legközelebbi tevékenységének s egyházfentartó buzgóságának tárgyát s azontul mondhatni évtizedekre ment lesz tetemesebb kiadásoktól.

A mi már a jelenlegi állapotot illeti: a badalói ev. ref. egyházköztség úgy anyagi, mint szellemi és erkölcsi tekintetben középszerű virágzásban van. Anyagi tekintetben az egyház mindennemű javai jó felügyelet alatt jól kezeltetnek, az épületek jó karban tartatnak; a földbirtok okszerűleg kezeltetik, a belhivatalnoki földek az egyháztagok által évenként trágyáztatnak.

A vallásos buzgóság teljesen megnyugtató, az istenitiszteleet köznapokon gyéren, ellenben vasár- és ünnepnapokon buzgón gyakoroltatik. Az istenitiszteleeten résztvevők átlagos száma 150—180 közt váltakozik. Az urvacsorában az egész évfolytán részt vesz minden egyháztag. Erkölcsrontó bűnök, babonák elvétve ha fordulnak elő. Az egyháztagjai közül más vallásba kitérés sohasem fordult elő.

Jelenlegi lélekszám: férfinemen 445, nőnemen 459, összesen 904. Szülöttek száma 1895. évben 24 fi, 26 nő, együtt 50. Meghalt 1895-ben 18 fi, 14 nő, együtt 32. Szaporodás: finemen 7, nőnemen 11, együtt 18. Házasságra lépett 10 pár.

Tanköteles gyermekek száma: a) mindennapi iskolában 52 fi, 71 nő, együtt 123; b) ismétlő iskolában 24 fi, 16 nő, együtt 40. Konfirmáltatott 1895-ben 14 fi, 7 nő, együtt 21.

Végül álljon itt a badalói egyház belhivatalnokainak és gondnokainak névsora. Bár teljes névsor, kivált a régebbi időből, nem adható, de az egyházmegye jegyzőkönyveiből, a helybeli lakosok régi okleveleiből és az anyakönyvekből következőleg állítható az össze:

a) Lelkészek névsora:

1599. évben Salánki Miklós. 1605-ben Vári Mihály, ki pár darab földet adott a lelkészi hivatalnak. 1607-ben Borzsovai Mátyás. 1634-ben Munkácsi Zombori Pál. 1641-ben Szatmári Miklós. 1660-ban Bati János; ettől kezdve a lelkészek nevei nem tudhatók 73 évig. 1733. év után Fábíán Mihály, a jelenleg is élő Fábíán-család előde, kinek hamvai a templom közepén temetettek el. 1759—1774-ig Bakos János, ki az anyakönyvvezetést kezdette. 1775—1779-ig Jánki János. 1779—1781-ig Tóth János. 1781—1782-ig Téglási József. 1782—1788-ig Ináncsi Pap Mihály. 1787—1792-ig Szatmári András. 1792—1800. Ináncsi Pap Mihály másodízben. 1800—1821-ig Nagy József, meghalt Badalóban. 1821—1835-ig Kovács István, meghalt itt. 1835—1836. helyettes pap Debreczeni István, megtévelyodott itt, úgy ment el; meghalt a miskolczi kórházban. 1836—38-ig Nagy Pál, ki innen Barkaszóra ment. 1838—41-ig Bereczki József, Nagy-Beregre ment, ott halt meg. 1841—49-ig Szücs János, ki betegen bemenvén Beregszászba, ott halt meg; ide hozatott Bányuból. 1849—50-ig helyettes lelkész Kati Sándor; elment káplánnak. 1850—71-ig Bakó Balázs, ki M.-Váriba háza építéséhez szükséges faanyagokért menvén, ott halt meg; hozatott Tivadarról. 1871—72-ig helyettes lelkész Szabó Sándor innen Benébe ment. 1872—80-ig Kovács János, esperes is volt; hozatott Márok-Papiból. 1880—81-ig helyettes lelkész Juhász Kálmán; ezt megelőzőleg Kovács János mellett káplánok voltak még: Kocsis József, jelenleg sonkádi lelkész és Vajas Sándor, jelenleg gulácsi lelkész. Juhász Kálmán pedig jelenleg csonka-papii lelkész. 1881. évtől: Zámory Béla, hozatott Szatmármegyéből, Csaholczi.

A badalói ev. ref. tanítók névsora:

1595. évben Halász Mihály. 1615. évben Vári János. Ettől fogva 123 évig egy tanító neve sem tudható. 1738. évben Gyarmati István. Henter János nem tudhatni, melyik év körül. 1769. évben Serester Ferencz. Ujlaki István, itt lakási éve nem tudható. 1774—1780-ig Váradi Sámuel, két ízben lakott itt, de mely években nem bizonyos. 1782—1784. Tóth Sámuel. 1784. Szentesi István. 1787—1792. Máté István. 1792. Magyar Sámuel, kevés ideig lakott itt, a Tiszába fult. 1792—1798. Szőke Albert. 1798—1807. Csókási Mihály. Badalóból elment s igen öreg korában halt meg Asztélyban. 1807. Györke Illyés Szlavoniából, visszament hazájába. 1809—1810. Kerezsi János meghalt Badalóban. 1810—1813. Tóth András meghalt Badalóban. 1813—1831. Tóth András második, elment Badalóból s vén korában halt meg Borzsován. 1831—1835. Bartha Zsigmond, mint Dávidházi lévita halt meg. 1835—1862. Sárközi Pál, Macsoláról hozatott s itt 27 és fél évig lakván, ugyanitt meghalt 1862. okt. 24. 1862—1863. ápr. 16-ig helyettes tanító volt az elhunyt fia Sárközi Ferdinánd s. pataki tanuló. 1863. évben Laskai Ignác, mint tanító és orgonista hozatott a S. pataki képezdeből, itt lakott 1868. ápril 10-ig. 1868—1880. id. Kiss Endre, hozatott Márok-Papiból. Az 1882-ik évben államilag nyugdíjaztatott. 1881. Ifj Kiss Endre, az előbbi fia, előbb mint segédtanító, majd 81 évtől, mint rendes tanító és orgonista működik.

A badalói egyház gondnokainak névsora:

A névsor csakis a múlt század végéről kezdhető, miután a múlt századbelieknek sem írásban, sem hagyományban nincs emlékök. 1794—1812. évig Ns. Pápa Mihály. 1812—1815. ns. Erdélyi László. 1815—1819. ns. Fábíán József. 1819—1821. ns. Székely Mihály. 1821—1825. ns. Erdélyi László másodízben. 1825—

1828. ns. Nagy Ferencz. 1828—1829. ns. Fábián József másodízben. 1829—1830. ns. Nagy Mihály. 1830—1840. ns. Pápai András. 1840—1844. ns. Szücs Károly. 1844—1846. ns. Szoboszlai Varga Pál. 1846—1848. ns. Pápai András másodízben. 1848—1850. ns. Balog Elek. 1850—1866. ns. Pápai András harmadízben. 1866. ns. Hajdu Pál. 1867-ben helyettes gondnok Csóbi Mihály. 1867—1877-ben Veres András. 1874—1877-ben ns. Pápai Antal. 1877—1881-ben Biró Simon. 1881—1887-ben ns. Balogh Elek. 1887—1892-ben Szabó Gusztáv. Gazdálkodó gondnokok: Biró Márton, Barakonyi József, Biró Mihály Gábor és Veres János. 1892. óta működik id. Biró Elek.

Ezen történeti vázlatot részint az egyház régi iratai, jegyzőkönyvei, anyakönyvei, részint néhai Bakó Balázs feljegyzései és a köztudomás alapján készítette.

Badalóban, 1896. január hó.

Zámbory Béla,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A M. Prot. Irodalmi Társaság közgyűlését** az elnökség a vidéki lapoknak részint a sajtóban, részint magán úton több felől kifejezett kívánatára az előbb szándékolt időről (április 20-ika) **május 1-re**, a kiállítás megnyitását megelőző nap délutáni 5 órájára teszi át, abból a tekintetből, hogy a kiállítás megnyitására Budapestre feljövő tagoknak alkalmuk legyen a közgyűlésen részt venni. Erről a változtatásról a Társaság tagjait jó előre és azzal a kéréssel van szerencsém értesíteni, hogy közgyűlésünkön minél számosabban megjelenni sziveskedjenek. Budapest, 1896. márcz. 31-én. **Szöts Farkas**, a Társaság titkára.

— **Mitrovics Gyula** megválasztott debreczeni ev. ref. lelkész f. ápril hó 8-án délben érkezik Debreczenbe, mely alkalommal a vasutnál a debreczeni ev. ref. egyháztanács 12 tagból álló küldöttsége fogadja és üdvözl. A küldöttségben részt vesznek az összes debreczeni ref. lelkészek. Az új lelkész beköszönő egyházi beszédjét ápril 12-én a nagytemplomban fogja megtartani. A nagyérdemű tanártól márczius 28-án bucsuzott el ünnepélyesen a sárospataki főiskolai ifjuság és tanári kar, midőn a távozó tanárt az ifjuság fáklyásmenettel tisztelte meg, tanártársai pedig emlékalbumot nyújtottak át neki s bankettet rendeztek tiszteletére. A kitünő férfi megérdemli, hogy azzal a szeretettel és bizodalommal fogadják Debreczenben, a minőt Sárospatakon hosszas és értékes munkálkodásával szerzett meg magának s hagy most hátra távozása után.

— **A püspöki tiszteletdíj** csekély volta miatt szólal fel a Ref. Lapjának utóbbi (13.) száma, a mely díj (1200 ft) a tiszántúli-ev. ref. egyházkerületben teljességgel nem felel meg a kerület óriási terjedelmének, lélekszámának s az ezzel együtt járó súlyos kormányzási és reprezentálási feladatoknak. A felszólalást mi is egészen indokoltnak és időszerűnek tekintjük, mert a püspöki javadalmazás 1200 frral még akkor is nagyon szegényes, ha a Baldácsi-alapból járó 800 frral és az Andaházi-intézetből fizetett 200 frral tiszteletdíjat szintén számításba vesszük. Ez a baj azonban nemcsak a mi

kerületünkben forog fenn, hanem kivéve talán az erdélyi ev. ref. püspököt, a többi összes protestáns püspökökre nézve. Ugyanazért most, midőn az egyház anyagi rendezésének ügye épen napirenden van: kívánatos, sőt szükséges erre is kiterjeszteni a figyelmet s lépéseket tenni az iránt, hogy az állam egészítse ki püspökeink javadalmazását azon mértékig, a melyet egyházunk tekintélye, a püspöki állások újabb terhei s a többi egyházak főpapi javadalmainak a miénkhez képest kiáltó aránytalansága ma már méltán megkövetelnek. De ezt követeli egyházunk hazafias misszióján kívül az a körülmény is, hogy püspökeink, mint főrendek, egyúttal állami méltóságviselők és funkcionáriusok is; és hogy az új törvények a házassági és dispencziális jövedelmek megszünetését vonván maguk után, püspökeinknek különben is csekély javadalma igen jelentékeny további csökkenést szenvedett.

— **Történeti műemlék** stilszerű restaurációját határozta el a dévai ref. egyházközség, melynek birtokában egy nagy történeti és műbecscsel bíró ódon templom van még a Hunyadiak korából. A tervezetet Gyalus László budapesti építész készítette el tiszta gothstílusban. Az építési költség 20,000 frral tesz, melyből idáig a gyülekezet lelkészi hivatalához 8089 személy adakozásából 10,208 frral gyűlt össze. Az ekklezsia buzgó lelkésze, Szöts Sándor, lapunk útján is kéri a n. é. közönséget, hogy őt ezen hazafiai törekvésében újabb adományaival megsegíteni sziveskedjék. A kegyes adományok a lelkészi hivatalhoz küldendők.

— **Tomka Károly**, hertelendyalvi pap, a mint lapunknak írják, mult hó 8-án N.-Becs-kereken volt, hol d. e. 10-kor prédikált zsufolt templomi közönség előtt ezen textusról: „Jobb az Urban bizni, mint az emberekben.“ D. u. 6 órakor pedig felolvasást tartott a polgári iskolában telt iskola előtt e cím alatt: „A csángók multja és jelene.“ Perselypénz volt két ízben 6 forint. Egész kis vallási feléledést eszközölt Tomka N.-Becs-kereken. Mult hó 19-én pedig Szalay József tartott felolvasást Hertelendyalván a bibliai csudákról.

— **Kérelem.** Mindazon igen tisztelt ev. ref. és ág. ev. egyházakat, városokat, községeket és egyeseket, kiknek becses czimére az elmúlt év folyamán templom- és lelkészlak-alapunk növelése czéljából kérő-gyűjtőivet küldeni batorkodtunk: újból felkérem, hogy szent céljainkra szánt becses adományait, vagy esetleg a sorszámozott gyűjtőivet adomány nélkül is, f. év ápril 30-ig annyival inkább sziveskedjenek hivatalomhoz eljuttatni vagy visszaküldeni, mert e nélkül a különben csekély adományösszeg sem lesz könnyen elszámolható. Ref.-Kovácsnáza, 1896. márczius 26. Kiváló tisztelettel Nagy Károly, ev. ref. lelkész.

TARTALOM-JEGYZÉK: A feltámadás ünnepén. Sass Béla. — Főtiszteletű Kiss Áron ev. ref. püspök úr Millenniumi Körlevele. — Még se oszszuk fel a békés-bánati egyházmegyét. Dombi Lajos. — T á r c z a: Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről. Dr. Bartók Jenő. — T a n ú g y: Utasítás a millenniumi emlék-ünnep tárgyában. — Igazgató tanács a debreczeni főiskolában. Dóczi Imre. — Vegyes tanügyi hírek. r. v. — K ö z é l e t ű n k: A debreczeni ev. reform. egyházmegye közgyűlése. — Magyar. ref. egyházmegye az Egyesült-Államokban. Vadas Gyula. — Nekrológ: Szikszay János, lázári lelkész. Ferenczy Gyula. — I r o d a l o m: — K ü l f ö l d: Amerikai levél. Harsányi Sándor. — A d a t o k a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 19. A badalói egyház története. Zámbory Béla. — K ü l ö n f é l é k.

Felelős szerkesztő és lapfőadó: Dr. BACZONI LAJOS.

Dr. BACZONI LAJOS.